

Arnika

13 * 1979

1974 - 1979

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES

PĚTILETÉ VÝROČÍ

Před pěti lety, v květnu 1974, byl vydán výnos ministerstva kultury ČSR o zřízení chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Byla tak vyhlášena ochrana nad jedinečnou krajinou, které je o to vzácnější, že vytváří ochranu našich světoznámých lázní: chrání totiž místa tvorby léčivých pramenů nejznámějších zápaadočeských lázní..

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les je označována jako přírodní oblast a podle toho představuje unikátní a odlišnou formu využívání země. Veškerá lidská činnost je v oblasti odborně řízena tak, aby se jako

vzácný ekologický celek uchovala i pro budoucí generace. Účelem a posláním oblasti je tedy uchovat její přírodní ekosystém pro svůj dekorativní, zdravotní, léčebný, výchovný, vědecký a kulturní vliv na všechny lid. Každému návštěvníku je umožněno využívat blahodárného vlivu okolní krajiny a lázní k navracení zdraví - získání nových sil pro svou další práci. Dále je mu umožněno, aby si prohlížel, hodnotil a aby se učil. Jeho role je v tomto případě usměrňována do formy pozorovatele.

Z těchto zásad vycházela správa chráněné krajinné oblasti a během pěti let předala veřejnosti do užívání celou řadu terénních zařízení, které slouží návštěvníkům k vytvoření správné orientace a k získání co

nejširších znalostí o přírodních, ale i kulturně historických poměrech oblasti

U osady Kladská byla v roce 1974 vybudována v překrásném prostředí naučná stezka. V předchozím roce byla zpřístupněna veřejnosti státní přírodní rezervace Smrčoch. V roce 1978 byla ve spolupráci s odborem kultury ONV Karlovy Vary slavnostně otevřena deset kilometrů dlouhá naučná stezka Doubí - Svatošské skály. A v letošním roce byla nedaleko osady Prameny vybudována v pořadí již čtvrtá naučná stezka v prostoru chráněného naleziště Křížky.

Ve spolupráci se vzornou tělovýchovnou jednotou Slovan Mariánské Lázně označila správa chráněné krajinné oblasti nejdůležitější přírodní vývěry minerálních pramenů a v jejich blízkosti zabudovala informační panely. Všechna maloplošně chráněná území jsou vybavena informačními tabulemi, stejně jako nejdůležitější a nejzajímavější kulturně historická místa.

Z nenápadného aktivu dobrovolných spolupracovníků, kteří stáli u vzniku chráněné krajinné oblasti, se vypracoval stmelový aktiv, bez kterého bychom jen s velkými obtížemi zvládli všechny úkoly kladené na správu oblasti.

Během této krátké doby existence správy se významně prohloubila spolupráce s národními výbory všech stupňů a odborné oddělení správy dokázalo i přes personální a technické problémy sladit požadavky státní ochrany přírody s ostatními celospolečenskými zájmy v oblasti.

Pět let je krátká doba a přesto bylo pro ochranu naší krásné krajiny uděláno mnoho. A tak k naší dnešní, i když jen symbolické oslavě zveme všechny spolupracovníky, celý dobrovolný aktiv strážců a čekatelů, všechny známé i neznámé jednotlivce, všechny orgány a organizace, kterým se stala ochrana zdejší lázeňské krajiny samozřejmostí každodenního života a každodenní práce. Těm všem patří dík a uznání. Zveme jmenem vonících lesů, rozkvetlých luk a chladivých minerálních pramenů i ty, kteří prozatím nenašli cestu poznání a opravdového lidství a kteří stáli v uplynulých letech mnohdy spíše na straně opačné. Putujme dále Slavkovským lesem s otevřenými očima, slyšícíma ušima a s tepajícím srdcem. Jen tak si budeme tohoto bohatství vážit a začneme jej chránit bez přinucení zákona.

Jan Harvánek

Foto. Jan

Pět dlouhých roků, či krátkých? Dětská léta lidského života - první slova, kroky, odřené koleno. Nad městem roste moudrý smrk, jehož vznešenost zrála dvěstě let. Dole v údolí se již vystřídala čtvrtá lidská generace. Na náhorní plošině Slavkovského lesa, vyklíčil před čtyřmi stoletími dub. Roste tam dodnes. Kladské rašeliniště krásnělo desetitisíce let. Je mladé? Je v plné síle či bílé chomáčky suchopýrů zdobí hlavu kmeta? Na odhalení tohoto tajemství možná přijdou ti další. Naši povinností je předat krásu neposkvřenou.

strážce

Zákon č. 138/1973 Sb. tzv. VODNÍ ZÁKON

Je možno říci, že se jedná o vodohospodářské právní dílo, které předběhlo současný stav a dobu svého vzniku. V právních předpisech jiných států by se sotva našly dva obdobné zákony. My však můžeme uvést řadu dalších právních norem zabývajících se problémy vody. Je to například zákon č. 130 České národní rady z roku 1974 o státní správě ve vodním hospodářství. Vyhláška č. 28/1974, kterou se určují vodárenské toky a jejich povodí, stanoví i seznam hospodářsky významných vodních toků.

Z našeho hlediska ochrany Slavkovského lesa si všimneme v § 3 mimo jiné i bodů pojednávajících o tom, že je v ochranných pásmech vod zakázáno:

- a Nesmí se provádět nekapacitní chov živočišné výroby, zejména prasata. Kdo ví, jak dovedou kaly z vepřinů znečistit okolí a jak "libě" páchnou, nebude se tomuto zákazu divit.
- b Nesmí se zřizovat zemní siláž a stavět silážní objekty. Při zemním silážování unikají silážní šťávy do půdy.
- c V bodu je uveden zákaz letecké aplikace hnojiv a chemických látek pro ochranu rostlin. Zde se střetávají dva zájmy. Zájem zemědělských podniků, pro které je letecké hnojení velmi výhodné, a zájmy vodohospodářů, kterým to v chráněných vodohospodářských územích může způsobit zlé havarijní situace.
- d Konečně bod 1) uvádí zákaz stavby objektů pro skladování a manipulaci s ropnými produkty, umělými hnojivy a postřikovými ochrannými látkami.

Po přečtení posledního bodu nesmíme zapomenout na vyhlášku č. 16/1966 Sb. o náhradách za vypuštění znečištěných nebo nedostatečně čistěných odpadních vod do vodních toků, dále vyhlášku MLVH č. 49/75 Sb. o postupu vodohospodářských orgánů při uvádění dosavadního nakládání s vodami do souladu s vodním zákonem, zákon č. 130/1974 Sb. o státní správě ve vodním hospodářství, vládní nařízení č. 26/1975 Sb. o pokutách za znečišťování vod odpadky v zemědělství. Ve schvalovacím řízení je ČSN 830915 Ochrana vod před ropnými látkami - Objekty pro manipulaci s ropnými látkami a jejich skladování, ČSN 830916 Ochrana vod před ropný-

mi látkami - doprava ropných látek potrubím.

Proč nás tolik znepokojují ropné látky? Ty totiž znečišťují vodu nejvíce - jeden jediný litr benzínu znehodnotí na jeden milion litrů pitné vody. To nutí nejen k zamyšlení, ale i k různým protiopatřením.

Podívejme se, jak definuje § 2 vodního zákona vodu:

●●● "(1) Povrchovými vodami jsou vody přirozeně se vyskytující na zemském povrchu. Podzemními vodami jsou vody v zemských dutinách a zavodněných vrstvách zemských. Práva k těmto vodám upravuje zákon..."

●●● "(2) Za povrchové ani podzemní vody se nepovažují přírodní léčivé vody a přirozeně se vyskytující minerální vody, jakož i vody, které jsou podle horních předpisů vyhrazenými nerosty a vodami důlními."

Zde si připomeňme, že podle ústavního zákona č. 100/1960 Sb., článku 8, odstavec (2) "národním majetkem jsou zejména: nerostné bohatství a základní zdroje energie, základní lesní fond, vodní toky a přírodní léčivé zdroje."

Z toho vyplývá, že je nutno o vody pečovat a nakládat s nimi tak, aby se jejich hodnota nesnižovala. Člověk zaujatý svou prací nemyslí na to, že třeba znečistí

vodu, a tím ji znehodnotí. Proto mu to připomíná zákon, který by měl znát každý, kdo s vodou pracuje.

Připomeňme si ještě z vodního zákona § 4, odstavec (1):

"(1) Při nakládání s povrchovými vodami a podzemními vodami je nutno dbát i jejich ochranu a zabezpečovat jejich vodohospodářské a národohospodářské účelné využívání a pečovat o to, aby nedocházelo k porušování vodohospodářských a jiných důležitých zájmů společnosti..."

Konečně § 28 praví: "(1) Podzemní vody jsou přednostně vyhrazeny pro zásobování obyvatelstva pitnou vodou a pro účely, pro které je použití vody stanoveno zvláštním předpisem."

Ve škole se žáci učí, že tekoucí vody se jmenují potoky, říčky a řeky. Geolog a vodohospodář řekne - vodní tok, vodoteč, nebo recipient. Ve vodním zákoně, a to v § 31, najdeme tuto definici vodního toku: "Vodní toky jsou vody trvale tekoucí po zemském povrchu mezi břehy buď v korytě přirozeném (popřípadě upraveném), jako bystřiny, potoky, řeky, nebo v korytě umělém, jako průplavy, vodní kanál, nádrže apod., nebo vody nacházející se v slepých ramenech vodních toků včetně jejich koryt."

Podle ústavy je voda národním majetkem. To ukládá občanu povinnost jednat uvážlivě, a především s ní šetřit.

Voda má svá prameniště a ta jsou obzvláště v lesnatých krajinách. Jistě jste si všimli v oblasti Slavkovského lesa tabulek s nápisem Ochranné vodárenské pásmo. Toto označení se opírá o § 18 vodního zákona. V těchto oblastech by se měli mototuristé vyvarovat mytí svých vozidel. Skoro jistě by přišli do konfliktu s orgány lesní správy, vodohospodářské inspekce a ochrany přírody.

Zákon č. 138, § 23, odstavec (3) výslovně upozorňuje:

"(3) Mytí motorových vozidel a provozních mechanismů ve vodních tocích nebo na místech, ze kterých by pohonné hmoty nebo mazadla mohly ohrozit jakost a zdravotní nezávadnost povrchových nebo podzemních vod, je zakázáno."

Motoristé se však zcela zbytečně domnívají, že tyto paragrafy jsou namířeny výlučně proti nim. Právo myslí na všechny, a tak ve vyhlášce č. 16/1966 Sb., o náhradách za vypouštění nečistých nebo nedostatečně čistých vod odpadních do vodních toků v § 2 stojí: "Uživatelé vod, kteří vypouštějí odpadní vody do vodních toků bez čištění, anebo je čistí nedostatečně, jsou povinni platit náhrady za vypouštění těchto vod podle množství vypouštěných znečištěných látek a podle míry jejich závadnosti."

Někdo řekne: Trocha vody z kbelíku, ve kterém jsem vyždímal houbu na mytí auta, to přece není odpadní voda. Zákon však říká toto: "... (1) Za odpadní vody se považují vody použité v sídlištích, obcích, domech, závodech, zdravotních zařízeních a ji-

ných objektech či zařízeních, pokud po použití mají změněnou jakost (složení nebo teploty), jakož i jiné vody z nich odtékající, pokud mohou ohrozit jakost povrchových a podzemních vod." Tolik § 22 vodního zákona.

Putování podle vodních toků je příjemné i dobrodružné. Bohužel, někdy člověk narazí i na odstrašující zákoutí. Kupy starých sporáků, žíněnek, hromady plechovek všeho druhu a jiného odpadu, ukládaného pro generace příštích archeologů, nejsou žádnou ozdobou krajiny a břehů vodního toku. Takto pochopený názor, že voda je živél očištný a že proto vše odplaví, je zásadně nesprávný. Voda sice lehčí věci odplaví, většinu však pouze převrství pískem, zrnky zeminy, jemnějšími odpadky, a tím zůstávají zdroje znečišťování vody nedotčeny.

Místo obsáhlého závěru našeho dnešního putování a seznamování se s tzv. vodním zákonem, citace prvního článku zákona č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, jasně odpoví na dotaz, zda-li je nutné, aby se strážce zajímal o tuto problematiku.

"Péči společnosti o zdraví lidu musí odpovídat snaha každého jednotlivce žít zdravě a vyvarovat se vlivů škodlivě působících na jeho zdraví. Zároveň má každý občan pomáhat dobrému vývoji zdraví svých spoluobčanů, a proto aktivně přispívat k vytváření zdravých podmínek a zdravého způsobu života a práce a podílet se na řízení a kontrole péče o zdraví..."

(Podle Zákona č. 138/1973 Sb, Mirko Vosátka: Chráníme přírodu, Mladá Fronta, zpracoval Jan Harvánek)

FOTO: SEDIVÝ

O STARÉM DOLOVÁNÍ V KARLOVÝCH VARECH

První zmínku o dolování v Karlových Varech nacházíme v knize Fabiána Sommera "De inventione, descriptione, temperie, viribus et inprimis usu thermarum D. Caroli IV. Imperatoris" z roku 1571. Sommer uvádí, že před mnoha lety se v místech městského mlýnu (Mlýnský pramen) kutala železná ruda a v lese zvaném Ploben (oblast Vítova vrchu) cín. V Plobenu udává Sommer také železný hamr.

Historik V. Pröckl se ve své knize o Karlových Varech z roku 1883 zmiňuje o tom, že se ve sklepeních Mlýnských lázní ještě po roce 1850 nacházela zatopená štola a podivuje se, že mohla být ražena v tak těsné blízkosti Mlýnského a Nového pramene. Děkan A. L. Stöhr ve svých Pamětihodnostech Karlových Varů píše, že tuto štolu navštívil s Františkem Grimmem dne 15. října 1808. Délka štoly činila zhruba 50 sáhů. Ve středu její délky zela velmi hluboká šachta.

Z července roku 1618 máme zprávu o karlovarském měšťanu Hannesu Müllerovi, jenž žádal městskou radu o povolení dolovat měď u Bohatic. O rok později byl důl již v provozu a několik karlovarských se na něm finančně podílelo.

V roce 1620 žádali Sebastian Unger a Johann Schindler o povolení k rýžování na Ohři v úsecích od Drahovic k Ruhnicím a od Tuhnic k hranici loketského panství. Výsledky jejich rýžovnické činnosti nám bohužel nejsou známy.

Koncem roku 1643 byl z popudu karlovarské městské rady otevřen rudný důl v Drahovicích, jehož vedení bylo svěřeno Hannesu Schindlerovi. I stran tohoto díla postrádáme bližších údajů.

Roku 1646 žádal cech jehlařů městskou radu o souhlas s obnovou těžby ve stařinách Vítova vrchu. Tamtéž začal v roce 1678 bez povolení kutat Adam Berkhardt. Město mu však dolování zakázalo, neboť ve stejné době zde zahájilo těžbu samo a provozovalo ji až do roku 1681. V lokalitě se dobýval zřejmě cín.

V podzemí nejstaršího karlovarského zájezdního hostince "U červeného vola" (stával za dnešním divadlem V. Nezvala) se ještě koncem minulého století nacházelo šest štol nejružnějších směrů, ve kterých se údajně těžil leštěnec olovnatý s příměsí stříbra. Dolování prý provozoval majitel zmíněné hospody. Jedna bohatě větvená štola údajně vedla pod celým Vavříneckým vrchem až k bývalému pivovaru (dnes Lázně I.). V. Pröckl píše, že při jejím zkoumání se vskutku často naráželo na žilky olovnatých rud. Při stavbě šaten nového karlovarského divadla se v roce 1787 naráželo na 7 sáhů dlouhou štolu, jež s největší pravděpodobností patřila k síti štol od "Červeného vola". V minulém století byly některé štoly využívány jako sklepy k uskladnění piva, vína, uhlí a zeleniny.

Ve stráni... dnešní kolonádou Česko-

slovensko - sovětského přátelství se podle A. L. Stöhra lámal ve dvou štolách vápenec. Stöhr píše: "Muselo to však již dávno před rokem 1764, neboť jsem tuto jeskyni viděl ještě jako dítě".

Z roku 1794 pochází zpráva o Georgu Kiessovi, karlovarském císaři z domu čp. 390, který se snažil najít v Karlových Varech cín. Doloval za městskou radnicí, blízko Zámeckého pramene a také u Findlaterova obelisku. Razil též štolu za Malým Versailles. Kiessovo dolování však nemělo úspěch, nemalé náklady jej přivedly na mizinu a byl nucen důlní činnosti zanechat. Jeho poslední pokusy se datují rokem 1811, kdy kutal u Malého Versailles.

Kolem roku 1800 hledal karlovarský páter Petr František Künel zlato ve svahu za kostelem sv. Ondřeje, kde dal razit 140 m dlouhou štolu, u Ohře v Drahovicích a v lesích Vítova vrchu proti Poštovnímu dvoru. Aniž dosáhl naplnění svých tužeb, zemřel v roce 1805.

Před rokem 1820 se několik karlovarských měšťanů pokoušelo obnovit Kiessem započatou důlní činnost u Malého Versailles. I jejich úsilí bylo neúspěšné.

V souvislosti s dolováním si zaslouhuje zmínky i proslulý karlovarský Vřídlovec. Jeho získávání ovšem nelze označit za dolování v pravém smyslu slova. Potřebné množství aragonitu bylo v minulosti vždy snadno zajištěno jeho lámáním při úpravách Vřídla a různých stavebních pracích. K výrobě ozdobných předmětů se Vřídlovec začal ve větším měřítku užívat od poloviny 18. století příčinou lázeňského lékaře Davida Bechera (1725 - 1792).

kronika

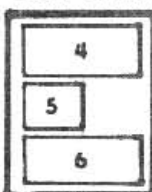
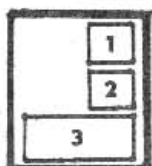
otevření naučné stezky Křížky

17. srpna 1979 byla slavnostně otevřena malá naučná stezka v chráněném nalezišti Křížky, nacházející se nedaleko obce Prameny. V této jedinečné lokalitě vzácných hadcových rostlinných společenstev bylo předáno veřejnosti terénní zařízení, které patří mezi nejpůsobivější nejen svým vzhledem, ale i začleněním do jemné a působivé okolní přírody.

Slavnostní akt otevření naučné stezky byl malou a důstojnou oslavou pátiletého výročí vzniku chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Byla to oslava nejen překrásné přírody, ale i neutuchajícího a hlubokého zájmu lidí, kterým kulturní hodnoty zdejší oblasti vrostly hluboko do srdcí. Dobrovolní spolupracovníci správy ss. Jaroslav Schittler, Jaroslav Dobrodinský, Arpád Varga, Václav Panc, Jitka Barochová, Karel Koranda, Helena Hanneová, Petr a Ivo Bouše, svazáci z Výzkumného ústavu balneologického z Mariánských Lázní, ale i mladí ochránci přírody sesterské oblasti Jizerských hor, odpracovali při budování stezky desítky brigádnických hodin. Až budete doprovázet výpravy, anebo provádět strážní službu v této lokalitě, nezapomeňte, že jejich práce opět o stupínek přiblížila všem návštěvníkům bohatství a krásu naší oblasti - naší země, za což jim patří dík a uznání.

(ha)

- 1) První podpisy ve "vrcholové knize" - zástupce okresního muzea v Chebu s. Svatopluk Schlossar.
- 2) Zástupce KSSPPOP Plzeň - s. Anna Červená prom.geol.
- 3) s. Kovandová, inspektorka kultury ZKNV Plzeň zahájila slavnostní otevření naučné stezky slavnostním projevem.

- 4) První zápis ve "vrcholové knize" - s. Kovandová, insp. kultury ZKNV Plzeň.
- 5) Zástupce státní ochrany přírody okresu Cheb - konzervátor SOP Ing. Josef Královec, CSc.
- 6) Ukázka typu zastávek na naučné stezce - informační panely jsou vyrobeny s fošen a připevněny nížko nad zemí k železnému stožanu. Tento typ plně vyhovuje skalnatému prostředí, které postrádá vyšší stromové patro. Počítá se, že v zimním období budou panely odstraněny a v dílně správy CHKO bude v tomto období docházet k pravidelné údržbě.

(Další fotodokumentace je na dalších stranách tohoto čísla Arniky, texty jsou u fotografií.)

Na začátku srpna nás zastihla smutná zpráva - dne 4.srpna 1979 zemřel v Sušici soudruh **K a r e l K o r e c**, vedoucí správy chráněné krajinné oblasti Šumava-západ. Soudruh Karel Korec se narodil 27.dubna 1922. Jako sušický rodák prožil většinu svého života v tomto krásném šumavském městě, jemuž věnoval převážnou část celoživotního úsilí.

Během svého bohatého života se plně podílel na úspěšném socialistickém rozvoji Šumavy. Od roku 1950 zastával funkci předsedy ONV a později MěstNV v Sušici. Dobré organizační schopnosti uplatňoval rovněž v Západočeském krajském národním výboru, jehož poslancem byl v letech 1954 - 1971.

Závěr svého života mohl plně věnovat velké životní lásce - Šumavě. Řídil správu chráněné krajinné oblasti Šumava - západ a její působnost zaměřoval zvláště do oblasti kulturně výchovné činnosti na úseku státní ochrany přírody. Jeho práce byla oceněna řadou čestných uznání.

Poslední rozloučením se zesnulým se konalo 9.srpna 1979 v obřadní síni krematoria v Blatné. Za naší oblast se rozloučili a s dojetím poklonili památce s.Karla Korce pracovníci naší správy. Čest jeho památce.

100 LET DANZEROVA PAMÁTNÍKU VE SLAVKOVSKÉM LESE

Při silnici mezi Kladskou a Prameny, poblíž hájenky Rody, stojí severně od silnice v lesíku, asi 5 m od kraje neobvyklá kamenická umělecká práce - **DANZERŮV PAMÁTNÍK**.

Nechali jej zříditi v roce 1879 Andreas a Amalie Danzerovi z blízkého městečka Prameny. Je to pomník, jehož podstavec je 100 x 75 x 30 cm, hlavní těleso s příčnými pruhy má 80 x 80 x 58 cm (v pruzích je nápis), a kamenný kříž na něm, napodobující živý kmen stromu, 140 cm vysoký a 70 cm rozpětí. Celková výše památníku je 250 cm. Je to práce místního kameníka J.Schantinga z Pramenů.

Z rodu pramenských Danzerů pocházel Dr. Med. Adalbert D a n z e r, slavný mariánskolázeňský lékař a první seriosní historik Mar.

Lázní, současník Skalníkův a Reitenbergův. Narodil se r. 1794 v Pramenech čp.3 a zemřel 1862, pohřben na mariánskolázeňském hřbitově poblíž Skalníkova hrobu. Napsal mnoho odborných spisů o Mar. Lázních, mimo jiné postavil i dům čp.4 - dnešní Sevastopol. Byl iniciátorem postavení busty Dr. Nehrovi u Křížového pramene. Pozdějšími nacionalistickými německými historiky byly jeho zásluhy o rozvoj lázní často opomíjeny z důvodů jeho ryzího čechofilství. Na bývalém jeho domě (čp.4) v Mariánských Lázních bývala jeho pamětní deska. (rš)

SAMOROSTLÍK KLAŠNATÝ

Samorostlík klasnatý (*Actea spicata* L.) je vytrvalá, až 60 cm vysoká rostlina, celá nepříjemně páchnoucí. V zemi má silný červeno-hnědý oddenek, z něhož vyrůstají přímé, jen někdy málo větvené lodyhy.

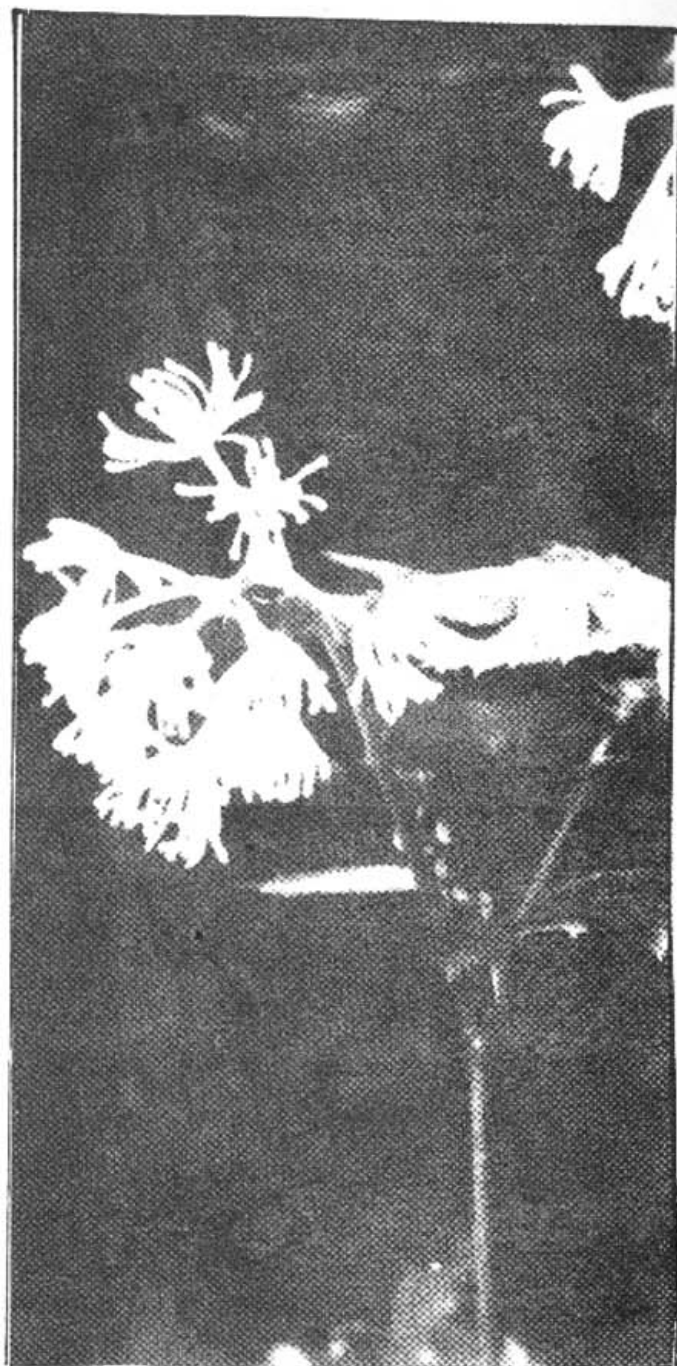
Listy jsou střídavé, dlouze řapíkaté, dvakrát až třikrát trojčetně zpeřené a víceméně vodorovně rozložené. Lístky jsou vejčité, špičaté a zubaté.

Drobné květy se skládají jen z bělavě žlutých lístků kališních a z čárkovitých, ploše rozložených lístků korunních, změněných v medníky. Květy s množstvím tyčinek skládají dlouze stopkaté hrozny. Plody jsou černé a lesklé bobule s hnědavými, smáčklými, polokulovitými semeny. V podstatě jsou tyto bobule zdužnatělé měchýřky.

Samorostlík klasnatý kvete od května do června a roste ve stinných lesích, hlavně listnatých a smíšených, v lesních roklich a u lesních toků. Je to typický druh bukových lesů. U nás vytváří rozsáhlé porosty ve státní přírodní rezervaci Holina u Lázní Kynžvartu.

Celá rostlina obsahuje jedovatý protoanemonin. V dávných dobách byl samorostlík klasnatý považován za kouzelnou rostlinu: pomáhala prý nalézt skryté poklady. Starý název této rostliny "Radix Christophoriana" nebo "Christophoriana", právě tak jako dnešní názvy v angličtině, němčině, franštině, italštině aj., jsou odvozeny od jména sv. Kryštofa, který byl patronem všech, kdož se zabývají hledáním pokladů.

Kořen samorostlíku klasnatého býval lidovým lékem; dnes se v některých státech ještě sbírá k výrobě projímavých, ale i uklidňujících a omamných léků.

▲ květ samorostlíku klasnatého

▼ plod - bobule, jsou v podstatě zdužnatělé měchýřky

NALEZENÉ SVĚTLO

PSYCHOREHABILITAČNÍ KURS PRO NEVIDOMÉ A ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ POŘÁDANÝ V CHKO SLAVKOVSKÝ LES

Motto:

Ptá se ten, kdo vnímá sluchem tóny, hlasy,
ten kdo vidí slunce, měsíc, hvězdný třpyt:
Cožpak bez pohledu lze se dobrat krásy,
čím jí, neslyšící, píseň může být?

Sterou vůni slyším, o rosném vím chladu,
o vánku, jenž zlehka listím povívá.
Ponořena v soumrak procházím se v sadu,
mohu snít i dychtit, říci tvá jsem, tvá..

Neuvidím oči rozzářené něhou,
nepoznám, jak zní proud slůvek horoucích,
zato záchvěv citu nevysloveného
postihnu a slyším v bystrých pretech tvých.
(Skorochoďova)

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les má kromě úkolů, vlastním všem chráněným krajinným oblastem v republice i další, specifické úkoly dané její rozlohou mezi nejvýznamnějšími československými lázněmi. Úvodní slova výnosu ministerstva kultury ČSR vymezující poslání této oblasti stanoví, že CHKO Slavkovský les má, mimo jiné, "...významně napomáhat komplexní lázeňské péči a lékařsky usměrněné rekreaci pracujících."

V této souvislosti Vás chci informovat o jednom zajímavém a nevšedním využití naší chráněné krajinné oblasti. V Chebu působí jedna z nejlépe pracujících základních organizací zrakově postižených Svazu čs. invalidů, vedená nevidomým předsedou s. Neuberem. Působnost organizace je celockresní. Pro vynikající výsledky její práce byla vybrána k ověření tzv. psychorehabilitačních kursů. Po ověření, a pokud se osvědčí, má být tento způsob zvýšené sociální péče o nevidomé zaveden postupně po celém území ČSR.

Psychorehabilitační kurs pořádaný touto organizací probíhá již od roku 1978 formou třídních školení v rekreačním středisku Svazu čs. invalidů ČSR - v Podlesí, na území chráněné krajinné oblasti. Účastníky kursu jsou vybraní nevidomí, dále zdravotničtí pracovníci, učitelé a sociální pracovníci, kteří se ve své práci budou zabývat prací se zrakově postiženými spoluobčany. Přednášejí vysokoškolské profesory a lektory z Prahy, Brna a Ostravy a nejlepší specialisté a odborníci z okresu Cheb. Zajímavé je, že mezi hlavními lektory jsou i někteří nevidomí profesory a odborní pracovníci některých centrálních institucí.

Účelem kursu je zajistit pokud možno co nejúplnější zapojení zrakově postižených do normálního života v souladu se sociálním

programem vlády ČSSR. Výrazný úspěch by nebyl možný bez všestranné a skutečně účinné pomoci rady ONV v Chebu, OV KSČ, a OV NF v Chebu, které se otázkami zlepšování podmínek zrakově postižených i prací ZO zrakově postižených soustavně zabývají.

V rámci rozsáhlé náplně kursu, který má vytvořit zrakově postiženým co nejvíce podmínek pro zapojení do normálního, aktivního života, jsou poměrně podrobně probírány i otázky ochrany a tvorby životního prostředí. Účastníci kursu jsou seznamováni i s nejdůležitějšími kulturními a přírodními hodnotami okresu. Zájem o tuto problematiku je mimořádně vysoký.

Než jsem měl možnost zúčastnit se nejrozsáhlejších jednání a akcí pořádaných touto organizací, nedovedl jsem si vůbec představit, co vše nevidomý dokáže. Mohu říci, že je to mnoho, snad mnohem více, než dokážeme my, vidomí, za mnohem příznivějších podmínek. Stále více proto jejich práci obdivuji a vážím si jí.

Když jsem provázel nevidomé na dvou-denní exkurzi po chráněných územích CHKO Slavkovský les, setkal jsem se s úsměvy, nebo i ironií ostatních návštěvníků. "Co, prosím Vás, mohou nevidomí dělat v CHKO, vždyť nic nevidí, tak na co sem jezdí?" Abych předešel podobným otázkám a nedůvěře,

považují za nutné uvést několik teoretických poznatků o defektech zraku. Potom snad bude lépe možno pochopit vlastní poslání i výsledky kursu.

Jakýkoli defekt, jehož důsledkem je narušení normálního vývoje, nevyhnutelně vede k automatickému zapojení kompenzačních funkcí organismu. Kompenzace je univerzální schopnost organismu, v té či oné míře nahrazovat narušení nebo ztrátu určitých funkcí - jde vlastně o fyziologickou reakci organismu. Základem složitého mechanismu kompenzace je přestavba funkcí organismu regulovaná vyšší nervovou činností.

Organismus funguje jako jednotný celek. Právě díky dynamické systémovosti vyšší nervové činnosti nepůsobí úplné nebo částečné narušení některého analyzátoru nenahraditelnou ztrátou. Místo ztraceného způsobu vytváření dočasných nervových spojení vznikají nové, oklikové cesty, vytváří se nové, podmíněné reflexní spoje obnovující porušenou rovnováhu ve vzájemných vztazích organismu a prostředí. Kompenzace defektů se uskutečňuje na základě syntézy biologických a sociálních faktorů.

Pro nevidomé má velký význam pohybový analyzátor (svalověkloubní počínky). Má vedoucí úlohu při odrazu prostorových, fyzikálních a časových vlastností objektů světa. Při oslepnutí se práce pohybového analyzátoru stává natolik přesná a diferenciována

že může probíhat bez zrakové kontroly.

Svou úlohu hrají i tzv. vibrační počítanky odrážející chvění vzduchu. U normálně vidících nemají tyto počítanky prakticky žádný význam. Zcela nevidomí jsou však schopni i ze vzdálenosti pocítit přítomnost nehybného předmětu, který nevydává žádný zvuk (stěny, stromy apod.). Někteří nevidomí tak dosti přesně lokalizují překážky v okolním prostoru: např. budovu ve vzdálenosti 4 - 5 metrů, sloup na 1 m a podobně.

Ještě důležitější je hmat. Při prostorové orientaci ve volném prostoru nestačí pouhý dosah rukou. Je proto rozšířen používání různých sond, např. upravenou holí a také pohybem v terénu. Nevidomí se úspěšně drží udaného směru a nachází cíl podle změn reliéfu terénu pociťovaných skrze podrážky obuvi a vyhledáváním překážek a odhalováním orientačních bodů pomocí hole.

Snad nejdůležitější úlohu plní při prostorové orientaci sluch. Díky němu jsou nevidomí schopni lokalizovat v prostoru neviděné předměty. Podle charakteru šíření a změn zvuku soudí na velikost zaplněného prostoru, podle kroků chodce krácejícího před nimi určují kvalitu povrchu cesty, přítomnost nerovností a pod. Často je využíván i odražený zvuk od zdí domů a různých předmětů. Hlas a jeho intonační změny jsou pro nevidomé základním kritériem pro posuzování psychických znaků člověka, jeho povahy, nálady i vztahu k okolí. A posléze sluch ponechává nevidomému možnost normálního porozumění s lidmi, což je nezbytnou podmínkou kompenzace defektu.

Orientace v prostoru je proces praktického využití prostorových představ. I nevidomí mají topografické představy, které mohou existovat zprostředkovaně přes druhou signální soustavu, tj. bez zrakových obrazů. Nevidomí aktivně se pohybují v terénu

pod odborným vedením, získávají správné představy o směru, vzdálenosti a jiných prostorových charakteristikách. Tak se v nich formují topografické představy, kterými uskutečňují simultánní pozorování krajiny. Pozorování krajiny se uskutečňuje díky analyticko - syntetické činnosti myšlení, na základě řeči. Základem orientace v terénu je aktivní praktický odraz prostorových vztahů jako výsledek integrační činnosti všech analyzátorových soustav. Pozorování krajiny, nebo seznamování s uměleckými díly dává správné představy o kráse a formuje správný vztah k ní.

Samotné biologické faktory nikdy nemohou kompenzovat a obnovit porušené vztahy člověka a společnosti vzniklé oslepnutím. Ze sociálních faktorů jsou nejdůležitější: úroveň rozvoje společnosti, sociální postavení nevidomého, podmínky činnosti jedince a jeho aktivity. V dřívějších předsocialistických formacích byl nevidomý odsouzen nezúčastnit se společensky užitečné práce, byl izolován od společnosti a silně prožíval nedostatek jejího zájmu. To vše ztěžovalo psychologický rozvoj a brzdilo projev kompenzačních funkcí. Přitom především možnost zapojit se do nejrůznějších forem uvědomělé a aktivní činnosti je základní podmínkou rozvoje kompenzačních funkcí. Velký význam mají i technické prostředky kompenzace. Je nezbytné, aby si nevidomí a slabozrací vytvořili náhradní způsob pro úspěšné osvojení si poznatků a zkušeností, které si lidstvo nashromáždilo.

Vynález brýlí, vytvoření bodového reliéfního Braillova písma, vyvinutí speciálních strojů pro psaní bez zraku, přístrojů pro orientaci nevidomých - to vše usnadňuje orientaci v prostoru a přispívá k rozvoji psychiky.

A nyní k vlastnímu kursu. V jeho rámci probíhají přednášky, besedy, ale i literárně hudební pásma uváděná členy Západočeského divadla v Chebu a divadla J.K.Tyla z Plzně. Dále je zařazeno promítání diafilmů a filmů, taneční zábavy a praktický výcvik v prostorové orientaci. Taneční zábavy jsou, na rozdíl od jiných zábav, nejen pro rekreaci a zábavu, ale slouží i praktickému zapojení nevidomých do normálního života. Kdo by je viděl při tanci a nebyl informován, těžko by postřehl rozdíl mezi vidoucimi a některými "starými mazáky" z řad nevidomých.

Při přednáškách byly pracovníky správy chráněné krajinné oblasti a dobrovolnými spolupracovníky správy předneseny přednášky o civilizačních faktorech a jejich vlivu na zdraví člověka, o využití přírody k upevňování zdraví člověka, dále přehled a popis památkových objektů v chráněné krajinné oblasti a zajímavosti z historie oblasti. Velice úspěšné bylo promítání diafilmů z CHKO a pásma o jejich úkolech a poslání, které velmi poutavě přednesl odborný pracovník správy Jan Harvánek. Patří mu díky za to, že pochopil nutnost komentovat vhodným slovem promítání tak, aby z přednášeného výkladu měli vhodné prožitky i nevidomí. A ještě více za to, že se mu to zdařilo.

Z hlediska využití chráněné krajinné oblasti byl však nejdůležitější praktický výcvik v prostorové orientaci. Na první části prováděné pod vedením odborných instruktorů z Vysoké školy pedagogické z Prahy se účastníci na Kladské učili samostatně, za pomoci holí a vysílaček chodit. Nejen po cestách, ale i po vzorně vybudované můstkové naučné stezce zřízené správou CHKO SL. Cvičily se odhady směru a vzdále-

nosti. Po poměrně dobrých výsledcích, kdy výborně posloužila zejména povalová cesta na naučné stezce, vznikl nápad seznámit se podrobněji s krásnou přírodou Slavkovského lesa a současně tak zábavnou formou absolvovat další část výcviku praktické orientace v terénu.

Po odsouhlasení s odborníky byla do kursu zařazena dvoudenní exkurze po přírodních rezervacích CHKOSL. Byla navštívena převážná část rezervací i dalších přírodních a technických zajímavostí oblasti. Především to byly rezervace Holina, Kladské rašeliny - Tajga, Smrdech, Vlček, chráněné naleziště Křížky, Svatošské skály, rešelinisté u Krásna, vyhlídková věž u Krásna, osada Horní Lázy, Rovná apod. Všichni nevidomí pod vedením svých instruktorů zdolali všechny překážky a absolvovali celou cestu. Za dva dny nachodili celkem kolem 35 km pěšky. Nejlépe se jim chodilo po můstkových chodničkách, které tak vydaly svědectví o kvalitě provedení, ale dokázali vystoupit i na Vlček, kde při stoupání do prudkého svahu se postavilo do cesty i hodně vyvráče-

ných stromů. Ve všech rezervacích, ale i cestou byl podáván podrobný slovní výklad. Na zastávkách si jednotlivé zvláštnosti osahávali nohama při výstupech, ale i rukama - při zkoumání různých druhů dřevin, rostlin i hornin. A to vše při plném respektování zákazů týkajících se chráněných území.

Největší zkouškou zdatnosti byl druhý den, který začal pochůzkou po Lokti, návštěvou bývalého přírodního divadla a pokračoval skutečným turistickým pochodem podél řeky a Svatošských skal do Doubí. Trasa této cesty byla dlouhá cca 11 km. Přesto, že díky předchozím deštům bylo cestou dost záludných míst s kalužemi a blátem, došli do cíle všichni v pořádku.

Celá akce skončila úspěšně. Přinesla účastníkům nejen mnoho nových, za normálních okolností pro nevidomé těžko dostupných zážitků a zajímavostí, ale ukázala i další značné klady. Především dala nevidomým účastníkům oprávněný pocit hrdosti nad tím, že jsou schopni tak jako ostatní

zdraví lidé využívat naší krásné přírody pro osvěžení i upevnění svého fyzického a duševního zdraví. Psychicky dobře zapůsobilo, že jsme se potkávali s účastníky dálkového pochodu z Bečova, kteří absolvovali značnou část naší procházených tras. Cesta, při které docházelo ke zdolávání nejrozsáhlejších překážek, vyžadovala od nevidomých skutečně aktivní zapojení všech dostupných analyzátorů a využití různých pomůcek. A navíc zde byly získány i krásné citové zážitky.

Pro mnohé z nich to bylo poprvé po oslepnutí, co se odvážili absolvovat tak dlouhou cestu. Vedení organizace a lékaři pokládají tento experiment za velmi vhodnou

přípravu pro vlastní vstup do rušných městských komunikací tak, aby i zde mohli postupně chodit sami, bez průvodců.

Pro nás, obdivovatele krás Slavkovského lesa, může být zadosťucháním, že jsme jejich část zpřístupnili těm nejpotřebnějším. A jistě všichni jim popřejeme, aby se jim stejně úspěšně dařilo i všechna další práce a aby nejen ti zdánlivější, ale většina z nich se mohla postupně plně zapojit do života se všemi jeho radostmi a krásami.

Ing. Karel Tobrman

HODNOCENÍ NÁVŠTĚVNÍ SEZÓNY NAUČNÉ STEZKY Kladská

Motto:

"Láska a příroda jsou dvě věci, které patří k lidskému štěstí a nelze je od sebe oddělit."

(Jeden ze zápisů v návštěvní knize.)

Máme před sebou dvě návštěvní knihy naučné stezky Kladská, jsou za období od července 1978 do června 1979. Jejich prostřednictvím můžeme získat přehled o názorech a pocitech, jaké měli její návštěvníci, o spokojenosti nebo nespokojenosti těch, pro něž byla určena. Pro pracovníky správy chráněné krajinné oblasti a aktiv dobrovolných strážců jsou tyto zápisy důležitým podnětem pro jejich další práci, nejlepším poděkováním za námahu a čas, který vynaložili na její vybudování.

Následující tabulka uvádí stručný přehled rozložení a počtu zápisů v návštěvní knize.

druh zápisu	návštěvníci	
	ČSSR	zahraniční
pochvalné	476	47
neutrální	111	20
s výhradami	9	0
celkem	596	67

Zápisy jsou rozděleny do třech kategorií:

- 1) jednoznačně pochvalné a děkovné
- 2) neutrální
- 3) s výhradami nebo kritické

Celkově bylo učiněno 663 zápisů a z nich 67 ze strany zahraničních hostů. Na prvním místě podle počtu zápisů to byli hosté z NDR a ze SSSR, byly zde však i zápisy z Francie, Belgie, USA, Polska a dalších.

Naprostá většina zápisů patří do kategorie jednoznačně pochvalných a děkovných. Pouze devět zápisů patřilo do kategorie označené "kritické a s výhradami". Tento poměr jasně svědčí o tom, jak bylo vybudování naučné stezky návštěvníckou veřejností přijato.

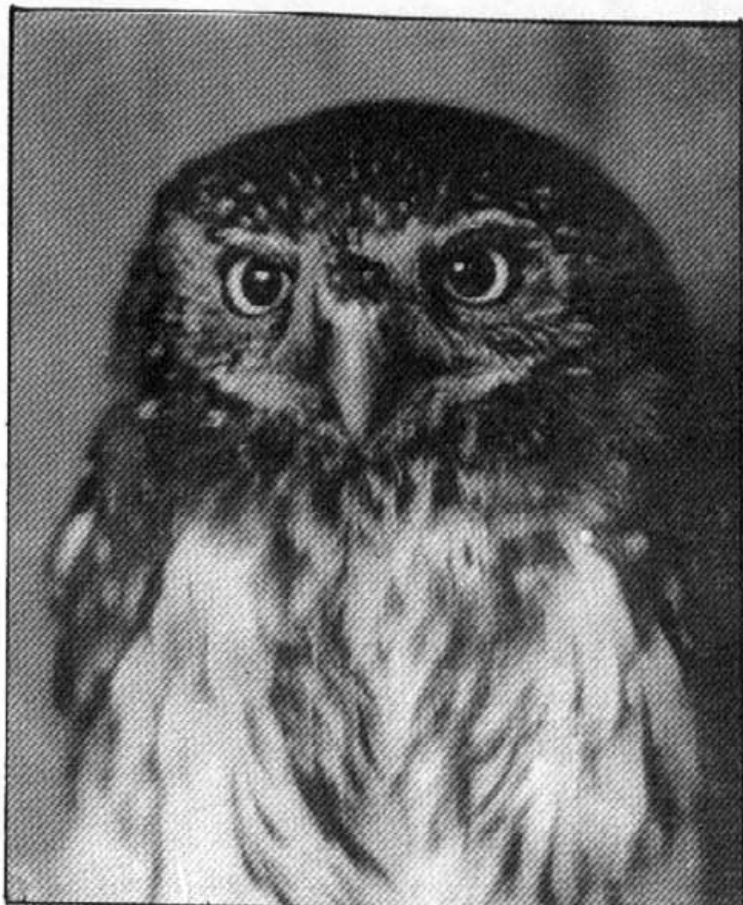
Kritických připomínek se tedy našlo jenom velmi málo. Zahraniční návštěvníci považovali za nedostatečné to, že texty tabulí nejsou také v jejich řeči. Naši návštěvníci ponejvíce doporučovali urychlené vydání tištěných průvodců po vzoru jiných chráněných oblastí.

Nejvíce návštěvníci chválili. Především se zde objevuje mnoho superlativů v takovém slohu jako: "Byli jsme překvapeni úpravou a vkusem stezky (Ing. Rajniš, Praha)", "Ačkoliv jsme toho už hodně viděli, zdejší kout přírody nás uchvátil. Zvláště děkujeme za informační tabule a tuto stezku" (V. Janovský, Praha), nebo krátce a jasně "Je to tu bezvadně udělané, hlavně to uchovat" (podpis nečitelný). Dalo by se pokračovat mnoha dalšími zápisy. Jsou zde zápisy od odborníků, kolegů ochranářů, lidí všech profesí, dětí i dospělých. Jeden zápis reprezentuje vždy několik podpisů, takže spokojených návštěvníků je mnohem větší počet. Jsou zde také slova díky jednotlivým strážcům chráněné krajinné oblasti, kteří poskytli radu a informaci návštěvníkům naučné stezky. Je to dobré čtení pro všechny, kteří se na budování této a dalších naučných stezek podílejí. Dokazuje, že je stále více těch, kteří přírodě rozumí, mají ji rádi a uvědomují si své místo v ní.

PhDr. Vladimír Mašát

Podnik PBH Mariánské Lázně, základní organizace SSM pořádala 25.8.1979 turistický pochod za krásami Slavkovského lesa. Odborný doprovod zajistil dobrovolný strážce CHKO FL Zdeněk Buchtele. Akce byla významným krokem k vytvoření správného vztahu k ochraně přírody a památek v naší oblasti.

KULÍŠEK NEJMENŠÍ

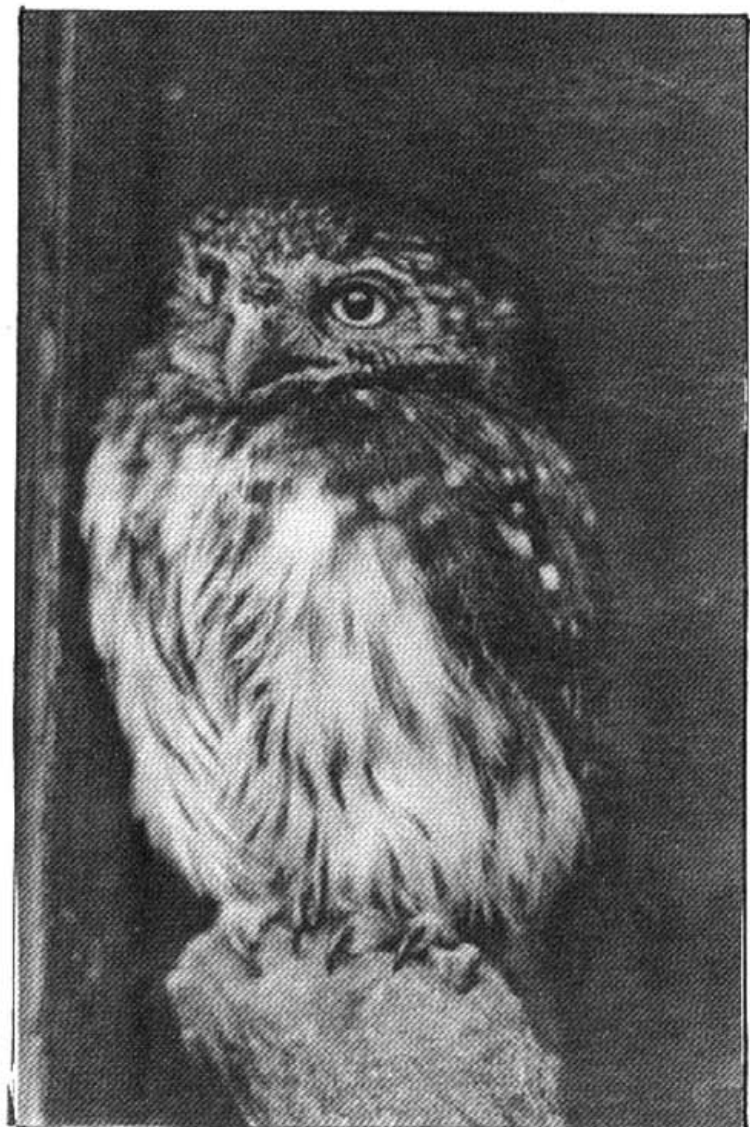
Kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) je střízlíkem mezi sovami. Měří pouze 16 cm, a je tedy velký asi jako špaček. Svrchu je tmavohnědý, žlutobíle skvrnitý, vespod šedobílý s tmavým podélným skvrněním. Má poměrně malou kulatou hlavu a méně zřetelný závoj. Sedí-li, často pocukává ocasem, což ostatní sovy nedělají. Působí dojmem velmi čilého ptáka. Loví i za dne a troufá si útočit na drobné ptáky i v letu.

Houkání kulíška je úměrné jeho velikosti. Spíš by se dalo říci, že to je melodické pískání. Ozývá se buď písklavým "kiu-kiu", nebo opakovaným "djib-djib". Má však celou škálu i jiných zvuků.

Samička snáší 4 až 8 vajíček v dubnu nebo květnu, s oblibou do datlích dutin. Občas si dělá v dutinách stromů zásobu potravy z ulovených drobných savců a z ptáků.

Kulíšek nejmenší je typický obyvatel tajgy. Vedle souvislého rozšíření v severní Evropě vyskytuje se ještě vzácně, ostrůvkovitě v některých horských oblastech střední a jižní Evropy. V západních Čechách byl jeho výskyt několikrát hlášen ze Sumavy.

Slavkovský les patří mezi další místa jeho rozšíření. V nedávné době byl pozorován ve státní přírodní rezervaci Kladské rašeliny - Tajga, v prostoru státní přírodní rezervace Kladské rašeliny-Paterák a v údolí řeky Ohře nedaleko státní přírodní rezervace Svatošské skály.

Kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*). Lokalita Prameny - CHKO Slavkovský les. Foto: S. Sedivý 1979

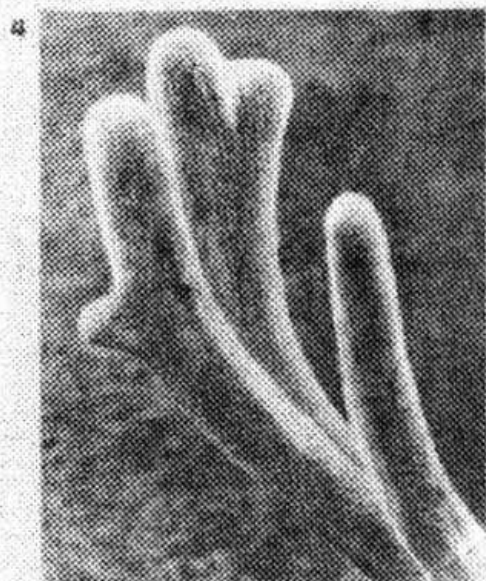
FOTO: ŠEDIVÝ

Seděli jsme asi hodinu v kryté pohodlné pozorovatelně a naslouchali do jasného podvečera. Pojednou kdesi stranou ve vysokém lese zabroukl jelen. Podívali jsme se na sebe a oba jsme na srozuměnou kývli hlavou. Jelen broukl a ještě jednou poněkud dál "hau"! To už jsem měl řevnici připravenou a ihned po jeho brouknutí jsem též zvuk opakoval.

jelení říje

Chvilí napjaté ticho, jelen zmlkl; ale netrvalo dlouho a znovu se ozval mocnějším, dlouhým "úúú". A zase "úúú - úúúh"! Hledající jelen! A to už jsem mu nedal pokoj. Jakmile se ozval, vrátil jsem mu ozvěnu. Jelen se rozzuřil a rychle se k nám blížil. Poblíž ve vysokém lese to začalo praštět, troubit, hukat, a než jsme se nadáli, stál jelen u kázelny na volném paloučku, ne dál než dvacet kroků. Ohromný jelen ve zvěřině i v paroží. Stál, jistil, zuřivě troubil a točil se na všechny strany. Hledal soka. Úchvatná podíváná! Byl to kapitální dvanáctérák staršího ročníku. (Výňatek z knihy J. Javůrka Halali)

Hned po shoení starého paroží (březen - duben) nasazuje jelen druhé paroží (1). Toto paroží má již růže a je slabě perlené (2). Tvořící se paroží je nejprve měkké a vyhrává pod ochranou krátce osrstěné kůže, tzv. lýčí čili mechu (3,4,5). V červenci je paroží již zcela vyhrálé (6) a lýčí začíná vysychat a odlupuje se od parohu (7). Jelen lýčí vytluoká na tenkých kmíncích různých dřevin a většinou ho požírá (červenec - srpen). Vyhrálé paroží obsahuje asi 45% organické hmoty, 50% fosforečnanu vápenatého a 5% dalších vápenatých, hořečnatých a jiných solí. V období jelení říje (polovina září - říjen) je již paroží v plné kráse (8).

Začátek, průběh a délka říje závisí na říjnosti laní. Jelen je schopný laně pokládat po celé období, kdy má paroží. V nižších polohách začíná říje zpravidla dříve než v polohách vyšších a trvá průměrně od 15. září do 10. října. Před říjí si laně vyhledávají říjiště a za nimi přicházejí jeleni. Oblíbenými říjišti bývají buď staré kmenoviny nebo loučky, holiny, popř. kultury v blízkosti mladších hustších porostů. Počet laní, které si jelen udržuje, závisí na poměru pohlaví a věkové skladbě zvěře. Tam, kde je dostatek silných jelenů, je v tlupě méně laní a naopak. Silní jeleni o laně mezi sebou bojují, slabší boční jeleni (krejčíky) odbíjejí. Často se stává, že soubojů využívají boční jeleni a odvedou si z říjné tlupy laně anebo je na místě pokládají.

Během říje se jeleni ozývají hlubokým hrdelem troubením a podle kadence a zabarvení hlasu lze rozlišit, zda jelen vyhledává laně, odbíjí soka nebo soka zahnal. Platí zde do určité míry zásada, že starý jelen troubí hlubokým hlasem a občas, nejsilněji se ozývají středně staří jeleni, mladý jelen troubí vysokým, často přeskakujícím hlasem. Podle intenzity troubení je říje rušná - ta probíhá zpravidla za pěkného, ale studeného počasí, nebo je říje tichá, která probíhá zpravidla za teplého a deštivého počasí, při přílišném vyrušování zvěře člověkem, např. též při velké převaze laní. Říjné laně je jelenem zpravidla několikrát pokládána. Laně, které odríjela, z říjné tlupy odchází. Během říje jelen, který ovládá tlupu laní, téměř nepřijímá potravu a výdejem energie ztrácí na váze.

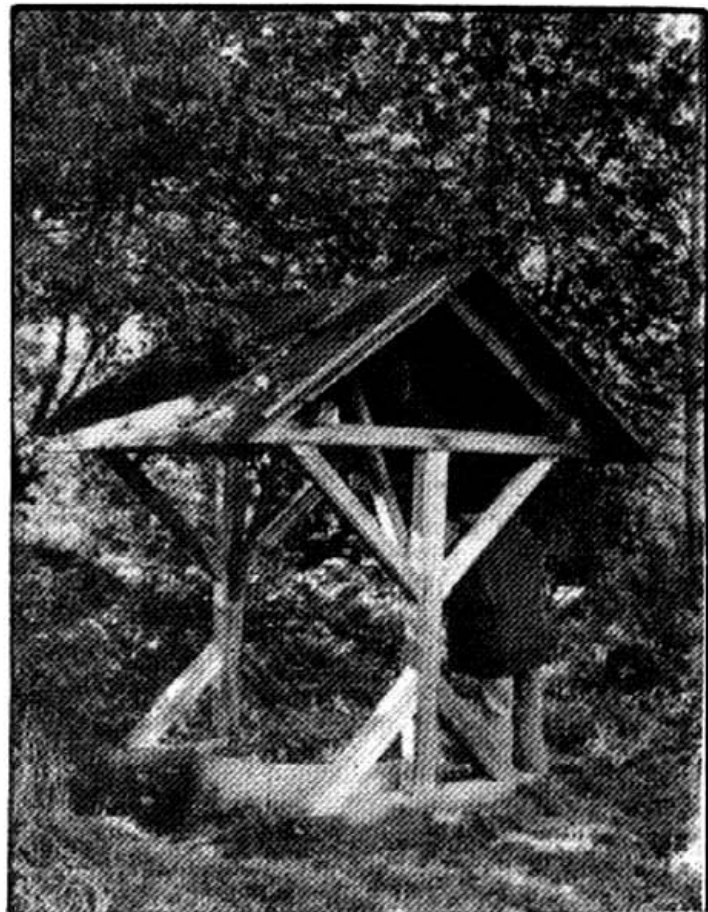

ZANIKLÉ A EXISTUJÍCÍ MINERÁLNÍ PRAMENY V OKOLÍ MARTINOVA

Výlet do Martinova a jeho okolí je pro milovníky přírody vždy příjemnou procházkou. Oblast martinovských minerálních pramenů leží ve vzdálenosti asi 6 km vzdušnou čarou jihovýchodně od Mariánských Lázní.

Na východ od obce Martinov leží skupina minerálních vývěrů. Nachází se pod silnicí, která vede z Martinova k Reinovu mlýnu. Hlavní pramen je známý pod jménem Horka. Je zachycen na levém břehu Jilmového potoka, nedaleko můstku přes potok, asi 4 m od břehu potoka. Zachycení je provedeno dutým kmenem, který je zasazen do betonové skruže. Průměr vnitřní dřevěné skruže je 0,7 m, průměr vnější betonové skruže je 1 m, celková hloubka je přibližně 1 m. Vydatnost tohoto pramene není velká a bývá odhadována na 1 litr za minutu. Péčí okolních chalupářů byl pramen vzorně upraven a zastřešen.

Další soustava minerálních pramenů v oblasti obce Martinov se nachází nedaleko Horky, severozápadně vzdušnou čarou. Tyto minerální vývěry se nachází na západ od staré polní cesty z Martinova do Milhostova. Nejkratší přístup k nim, je odbočit z náměstí směrem do údolí přes ohrazené pastviny. Prameny jsou skryté ve zrostlém porostu. Jejich nález je věcí stopařského štěstí. První minerální pramen této soustavy se nachází severně od Martinova v údolí na břehu melioračního kanálu, který se vlévá z pravé strany do Jilmového potoka. Pramen je jímán v dřevěné kruhové skruži o průměru asi 0,6 m a hloubce 1 metru, vydatnost se může označit jako mizivá.

MINERÁLNÍ PRAMEN HORKA

Foto: ING. SCHLOSSAR

Nedaleko popisovaného vývěru je další vývěr zachycený v betonové skruži. Pramen má vyvedený odtok do melioračního kanálu, ale je silně zarostlý travou a buřínem. V okolí je spousta drobných roztráštěných vývěrů.

Nedaleko Martinova ve směru k obci Milhostov se nacházejí Milhostovské mofety. Vstupují u konce údolí potoka před jeho vyústěním do Jilmového potoka. Výrony plynů je možné vidět pouze při vyšším stavu hladiny povrchové a podzemní vody. Milhostovské mofety se nalézají v ojedinělých kráterových prohlubních o průměru někdy až 90 cm a v přibližně stejné hloubce.

(PhDr. Vladimír Mašát)

MINERÁLNÍ PRAMEN HORKA
Foto: ING. SCHLOSSAR

Z HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY VE SVĚTĚ

1956

Ve Finsku byl zřízen národní park Lemmenjoki (385 km²) v oblasti malebného průlomu řeky Lemmenjoki, kde několik řek vyhloubilo hluboké rokliny s překrásnými vodopády. Jedná se o řeku Oulanku, Petkeljärvi a Rokua.

1958

Byl založen Sbor ochrany přírody při Společnosti národního muzea v Praze.

Byl založen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze a Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislavě.

1959

V tomto roce se konalo Mezinárodní sympóziu ochrany přírody ve Vysokých Tatrách při příležitosti 10. výročí vyhlášení TANAPu.

V Polsku byl založen Karkonoski Park Narodowy (55 km²) a Kampinoski Park Narodowy (233 km²) s rozlehlými bory a rašeliništi v údolí řeky Visly; zvláštností parku jsou losy.

V Tanzánii byla zřízena na jižním okraji stepi Serengeti rezervace Ngorongoro (7767 km²), které tvoří dominantu stejnojmenný kráter.

V Jihoafrické únií byl zřízen národní park Bontebok (13 km²), jehož hlavním úkolem je chránit jedno z pěti zachovaných stád antilop *Damaliscus dorcas Pallas*.

1960

Ochrana přírody je začleněna do ústavy ČSSR. Základním právním předpisem, z kterého vychází právní úprava ochrany přírody v současnosti, je článek 15, odst. 2 Ústavy ČSSR č. 100/1960 Sb., podle kterého: "Stát se stará o zvelebování a všestrannou ochranu přírody a o zachování krajinných krás vlasti, aby tím vytvářela stále bohatší zdroje blahobytu lidu a vhodné prostředí, které by přispívalo zdraví lidu a umožňovalo mu zotavení."

V Tanzánii byl zřízen národní park Lake Manjara (970 km²) na břehu stejnojmenného jezera, které je pověstné svými překrásnými krajinnými scénériemi. Vedle stepí se zde nalézají i krásné galeriové lesy, vedle močálů i rozlehlé vodní plochy, na kterých žije ohromné množství vodního ptactva, zejména tisíce pelikánů a plameňáků.

1961

V Jugoslávii, ve Slovinské národní republice byl vyhlášen Triglavský národní park (20 km²) v Julských Alpách s nejvyšším štítem Triglavem (2568 m) a s velkým množ-

stvím horských jezer a bohatou vysokohorskou květenou.

1962

V Japonsku byl zřízen národní park Hakusan (474 km²), ve kterém se nachází jeden z nejslavnějších vrcholů země, pojmenovaný již od nejstarších dob Hakusan (2702 m). Jeho vrcholek je po celý rok přikryt sněhovou pokrývkou. Má tři vrcholy a osm kráterových otvorů, z nichž sedm je zaplněných vodou. Jedná se o nejdůležitější botanickou oblast v Japonsku.

Byl vyhlášen národní park Padjelanta (2072 km²), největší národní park v Evropě, ve kterém se nalézá nejvzácnější květena Švédska.

V USA od roku 1906 chráněný zkamenělý les jako přírodní památka, byl vyhlášen jako národní park Petrified Forest. Vedle zbytků zřícenin indiánských sídlišť (puebl) patří mezi atrakce národního parku obrovské zkamenělé araukárie, které zde rostly před 160 miliony lety.

V Seattle v USA se konala první světová konference o národních parcích.

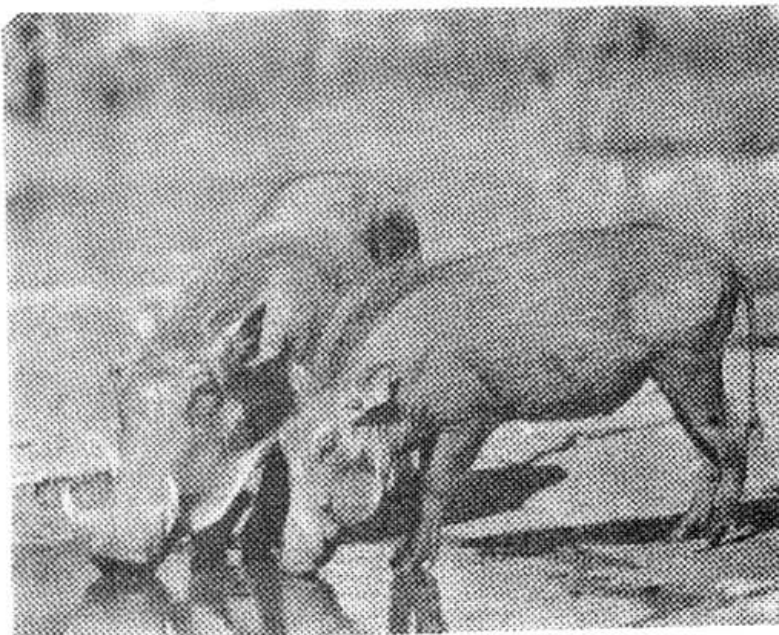
Ve Venezuele byl založen největší národní park země Cansima (5180 km²), který se rozkládá v horském masivu Auyantepui. Je zde i největší vodopád ve světě Angel Falls, který má výšku 730 m.

1963

Vládním usnesením č. 41/1963 byl zřízen Krkonošský národní park na rozloze 400 km². O KRNPu bude podrobně psáno v některé z příštích čísel Arniky.

Šumava byla vyhlášena ze chráněnou krajinnou oblast (1630 km²).

Ve Francii byl zřízen Parc National de la Vanoise na ploše 600 km². Park je posledním stanovištěm kozorožce alpského. Je zde dostatečně zastoupen i kamzík a svišť. Nesmíme zapomenout na bílého alpského zajíce a z avifauny na orla skalního a sovu sněžnou. V tomto roce byl zřízen i národní park Port-Cros, který je pověstný bohatstvím vzácné fauny a flóry.

PRASATA BRADAVIČNATÁ V KRÁTERU NGORONGORO (TANZÁNIE-AFRIKA)

Z HISTORIE ZÁSOBOVÁNÍ VODOU MAR. LÁZNÍ

V počátcích budování lázní nebyla nouze o vodu. V okolních lesích byla vyhloubena řada pramenných studní a voda z nich byla přiváděna do jednotlivých domů pomocí soukromých vodovodů. Některé domy měly vlastní studny přímo v domech.

V těchto dobách sousedských vztahů přenechávali majitelé studen vodu sousedům, aniž by chtěli nějaké odškodnění. Vodu nosili služebné na vahách. Kromě soukromých studen vzniklo několik obecních studní, dodávajících vodu, např. nedaleko Křížového pramene byl tzv. Engerlbrunnen (pramen s andílkem); v parku naproti dnešním domům Sevastopol a Tatra stávala tzv. "Císařská studna" (název podle čp.3 Tatry, která se dříve jmenovala "U císaře Rakouského"). Užitečnou vodu bylo možno odebírat z vodotrysků na dnešním Mírovém náměstí (voda sem přicházela z dnešního Třebízského potoka z míst nad dnešním Donbasem) nebo na dnešním Gottwaldově náměstí, kam byla vedena voda ze studny u domu Nehr v Lesní ulici. V 70. letech 19. století postavilo město obecní studnu před domem Bílý kůň (dnes zbořen, stával v Poštovní ulici vedle internátu Boženy Němcové).

Postupně stoupaly požadavky na množství vody, mimo jiné i vlivem nové módy - tzv. anglických klosetů. Volné odebírání vody od sousedů bylo nyní omezováno a začal být nedostatek vody. Bylo totiž také nutno stříkat prašné ulice v lázních a parky. Proto za starosty Krohy v 80. letech minulého století byl postaven obecní mariánskolázeňský vodovod s vlastní potrubní sítí. Voda byla brána přes vodní filtr z Mlýnského potoka (nad dnešním státním rybářstvím) a byl využit i rybníček nad Lesním mlýnem (dnešní Donbas), který spatříme ještě na prvních fotografiích Mariánských Lázní z konce 19. stol.

Nová vodovodní síť měla hydranty, které bylo možno využít k postřikování ulic a přitom zrušit jak síť obecních studen, tak vodní nádrž, z níž se dosud vyváděla voda hadicí pro stříkání ulic v letních dnech.

Nedalo se však otálet s novými plány zabezpečení města vodou. Městské zastupitelstvo nechalo vypracovat projekt budoucí vodní přehrady v Maxově údolí. Předložil jej prof. Harbach z Vysoké školy technické v Praze. Projekt počítal s přehradou v místech dnešního Lunaparku (tehdy zde na Hegerově louce stávala klášterní píla). Do přehrady měly být vedeny i vody dnešního Třebízského potoka.

Suchý rok 1892 urychlil realizaci plánovaného vodního díla. Starosta Dr. Herzig přišel v té době s návrhem úplného centrálního zásobování města vodou a s plány výstavby vodárny v Maxově údolí. Přehrada sama byla nakonec vybudována výše, na Kameném potoce, podle plánů Ing. Karla Kretzla, jako první údolní sypaná hráz v Rakousku-Uhersku. Dozor nad stavbou měl Ing. Eril

Peters.

Nová přehrada měla sloužit jako rezervoár užitkové vody. Údolí tu bylo přehrazeno hrází, postavenou na silném betonovém základě. Materiál pro tuto hráz byl získáván na výšině (zvané tehdy Brückenhau) a dopravován jakousi valivou drahou ke stavbě. Této valivé dráhy bylo po skončení stavby využito v tzv. Dunkanovu stezku, vedoucí k Dunkanově vyhlídce. Zde pak nacházíme pozůstatky těžby kamene pro údolní přehradu. Uzavření údolí Kamenného potoka vznikla přehrada obsahu asi 90 000 m³, přičemž nejvyšší hloubka vody do-sahovala 9.95 metrů.

Z údolní přehrady, jejíž koruna byla 729 m.n.m., vedlo potrubí vodu dolů do vodovodního rezervoáru v Maxově údolí, kde byla postavena komora rušící vysoký tlak vody a odtud byla rozváděna do vodovodní sítě města. To byla užitková voda.

Současně vzniklo vodovodní potrubí a pitnou vodu. V okolí západně od přehrady byla vyhloubena řada studní stejně jako v údolí Mlýnského potoka (nad státním rybářstvím). Vody nových pramenů byly vedeny hliněným potrubím do vysokého rezervoáru v Maxově údolí a rezervoáru na Mlýnském potoce. Rezervoár v Maxově údolí měl prostor jímání 600 m³ a sloužil k zásobování převážné části města, zatímco o 20 m vyšší rezervoár pitné vody v údolí Mlýnského potoka zásoboval výše položené domy na dnešním Gottwaldově náměstí a domy na Karlovarské

Slavnostní přestřižení pásky při otevření naučné stezky Křížky provedla s. Kovandová.

trídě.

Nově zřízený Hygienický a balneologický institut v Mariánských Lázních (1902) byl pověřen hygienickou a bakteriologickou kontrolou vod. Tak byla na delší čas vyřešena otázka zásobování Mariánských Lázní vodou.

Je zajímavé, že krátce po vybudování nového vodovodního systému mohla být kryta celá spotřeba vody pro město z jediného rezervoáru na Mlýnském potoce, přičemž byl ještě v dolní části lázní, naproti domu Trianon (dnešní VB), v provozu mohutný vodotrysk.

Takový přebytek vody však netrval dlouho. Když byly připojeny k Mariánským Lázním obce Šanov, Nádražní čtvrť (1895) a čtvrť u Lesního pramene, zdvojnásobil se počet domů i obyvatel, které bylo nutno zásobit vodou, a spotřeba vody značně stoupla.

Růst počtu domů, obyvatel, ale i lázeňského provozu potvrdil, že moderní vodovodní síť byla mimořádně příznivým faktorem pro další rozvoj lázní. Všeobecné zavedení splachovacích klosetů způsobilo, že přebytek užitkové vody - jak se jevil při projektu před několika lety - nebude brzy přebytkem, ale zajistí momentální potřebu užitkové vody.

Bylo jasné, že další rozšíření tohoto díla bude nezbytné v co nejkratší době. Starosta Dr. Nadler v letech 1901 - 1902 povolal prof. Rippla z Vysoké školy technické v Praze jako poradce ve věci zajištění dalšího zásobování Mariánských Lázní vodou. Tento navrhl, aby byla postavena druhá vodní přehrada v údolí říčky Teplé poblíž Podhorní myslivny. Tento velkolepý projekt však nenalezl dostatečného pochopení (fakticky byl realizován až po r. 1950) a místo toho byl schválen projekt dalšího zvyšování údolní přehrady Kamenného potoka. Hladina přehrady byla zvýšena o 4 metry! Větší část navržené zeminy pocházela ze dna nádrže. Nyní vzrostl obsah přehrady z 90 000 na 266 000 m³. Jak však naplnit tuto přehradu potřebnou vodou? Dnešní Třebízského potok byl napojen rourovým potrubím v určité nadmořské výšce a vyveden do přehrady (toto místo na Třebízského potoce lze spatřit vpravo od silnice směrem na Kladskou). Tím bylo zajištěno naplnění přehrady pro letní období. Plně se využívalo i srážkové vody letních měsíců.

V době mezi výstavbou přehrady a jejím rozšiřováním bylo zřízeno v městě vysokotlakové vedení, pomocí něhož bylo možno zásobovat vodou místa výše položená. U některých zůstaly vlastní vodárničky, např. vodárnička nad Panorámou u vily Ticho - zásobovala Panorámu a vilky pod ní. Pro toto vysokotlakové potrubí byla vybudována odbočka ve spádovém potrubí z přehrady do rezervoáru užitkové vody v Maxově údolí a v odbočce byl tlakový redukovaný ventil, jímž bylo možno redukovat tlak užitkové vody v potrubí podle potřeby.

Protože jako u všech přehrad nelze vyloučit jisté prosakování vody, bylo i tohoto přirozeného filtrování vody využito a zavedeno tzv. "prosakovací potrubí" u rezervoáru užitkové vody v Maxově údolí a sloužilo ke krytí další potřeby pitné vody.

Pro budoucnost se obracela pozornost k využití Podhorního rybníka nebo k posta-

vení nové přehrady na říčce Teplé, jak kdyby si navrhoval Prof. Rippl. Přitom se uvažovalo i s druhotným získáváním elektrické energie. To se však týkalo rezerv užitkové vody. U pitné vody nebylo možno využít rybníční vody. Ještě v r. 1906 - 1910 byly jímány tři nové velmi vydatné prameny pitné vody v prostoru pod kavárnou Nimrod, ale bylo jasné, že množství pitné vody, i při využívání prosakovacího potrubí v Maxově údolí, nemůže postačovat budoucnosti Mariánských Lázní.

Byl proto vypracován projekt Ing. Müllerem z Františkových Lázní, který měl dodávat pitnou vodu lázním z okolí Kladské. Tento projekt přišel znovu v úvahy v letech po r. 1918. Prováděná měření v suchých letech 1920 - 1921 však dokázala, že tato oblast nedodá očekávané množství pitné vody a tak byla pozornost obrácena na "Dylenšský projekt", předaný již r. 1910 Ing. Karlem Ruppertem městu s plány na dovedení pitné vody z Dyleně. R. 1921 začal Ing. Ruppert s Ing. Kubiškou provádět měření vydatnosti pramenů a ukázalo se, že toto řešení bude velmi nadějně. Před 50 lety - 1929 - byl Dylenšský projekt realizován. Dylenšská vodárna nad hřbitovem dodnes slouží v systému městského zásobování vodou, které bylo vyřešeno jednak napojením Podhorního rybníka na přehradu širokým potrubím, jednak vybudováním moderní úpravní vody nad Lunaparkem.

(Ing. Richard Švandrlík)

FOTO: ŠEDIVÝ

VILDENAVA

Na mírně svažité plošině levého břehu Ohře asi 1,5 km východně od Lokte leží v romantické poloze stará hospodářská usedlost Vildenava, sahající svými počátky až do středověku. Dvůr, který s polnostmi po staletí příslušel loketským hradním pánům, si až dodnes zčásti uchoval svůj fortifikační charakter, příznačný pro stavby tvrzí a opevněných stanic. Není vyloučeno, že vedle hospodářské funkce měla Vildenava také poslání strážní jako předsunutý hlídkový bod města Lokte. Tuto domněnku podporuje existence obdobné usedlosti na protějším břehu Ohře, jež je přibližně stejného stáří jako Vildenava (Zdemyšl).

Vildenava je poprvé uváděna ve šlikovském urbáři Loketska z roku 1525 jako Wildnau, v pozdějších letech 16. století pak již jako Wildenau.

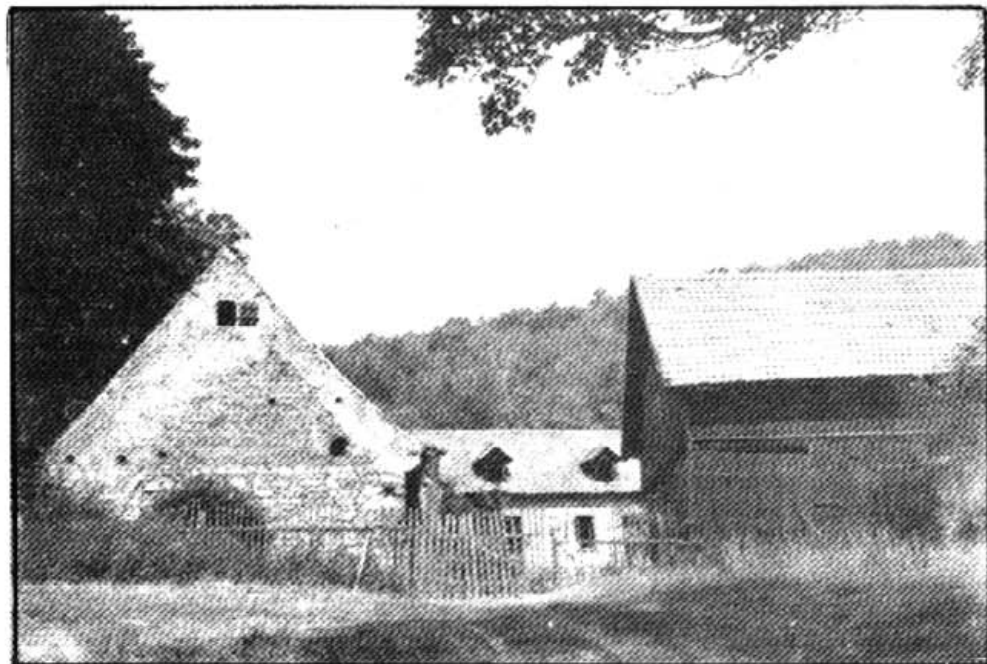
V blízkém okolí dvora byla odedávna provozována rozsáhlá důlní činnost. Celá oblast Svatošských skal (zvláště masívy Kovárky a Kozích hřbetů) byla v období 15.-18. století propátrávána generacemi hledačů užitkových nerostů a kovů. Jejich působení kolem Vildenavy dokládá řada starých štol. Těžil se zde především cín. Podle vyjádře-

ní odborníků je zřejmé, že také ostrůvek na Ohři pod Vildenavou vznikl v důsledku rýžovnické činnosti dávných prospektorů. Zhruba jeden kilometr západně od Vildenavy se terénem táhne hluboce zaříznuté údolí tzv. Cínového příkopu, v němž se těžba cínových rud udává první kolem roku 1533. K jejich zpracování zde byla zřízena stoupa, jež pracovala až do počátku 17. století.

Při vyústění Cínového příkopu do údolí Ohře stála až do konce čtyřicátých let tzv. vildenavská kaplička, postavená krátce po roce 1800. Kaple chovala umělecky cenné dřevěné plastiky sv. Vendelína, Jana Nepomuckého a sv. Floriána, díla loketského řezbáře 1. třetiny 19. století Václava Wildta.

K Vildenavě se vázaly četné pověsti, ponejvíce o majiteli dvora a trpaslících.

Dvůr má přibližně čtvercový půdorysný základ 25 x 25 metrů. Část jeho starých budov nese i po několikaletých přestavbách ještě několik architektonických fragmentů z doby baroka (staré ostění aj.). Je škoda, že památný objekt propadá postupně zkáze. Včasné a starou koncepci neporušující stavební zásahy jej mohou zachránit pro další věky. Vildenava představuje jednu z posledních staveb svého druhu v naší oblasti.

Fotografie: Ing. Jan Schlossar

ZEMŘEL HROZNATA OPRAVDU VE STARÉM KYNŠPERKU?

Zajímavou historickou podrobnost, která se vztahuje k osobě zakladatele kláštera Teplá, vladykovi Hroznatovi, uvádí dr. E. Šimek, historik a archeolog, který se intenzivně zabýval problematikou slovanského osídlení v horním pohoří.

Uveďme stručně některá základní fakta. Podle pověsti jak byla zaznamenána v Actech kláštera waldsaského, zahynul Hroznata ve věži kynšperského hradu (dnes Starém Hroznatově) dne 14. července 1217. Tak vyvrcholil spor, který vedl jako správce kláštera s německými rytíři. V tomto sporu šlo o území okolí Kynžvartu a Žandova, které klášteru daroval biskup a kníže Jindřich Břetislav roku 1196 nebo 1197 a na které si současně činil nárok také Konrád z Hohenberka, majitel hradu Kynžvartu a Žandova.

Pomineme při této příležitosti velmi podivné okolnosti zajetí Hroznaty, jeho předchozí spory s opatem a nejasné podmínky při žádosti o výkupné. Z většiny případů, které jsou nám z této doby známy bylo se zajatými šlechtici, pokud byla reálná naděje na získání výkupného, zacházeno mnohem lépe, vždyť cenu měli pro únosce jenom za živa. Nelze brát také zcela vážně některá tvrzení ze "Života blahoslaveného Hroznaty", sepsaného v klášteře Teplá, protože jeho obsah je v mnohém poplatný dobovému hagiografickému schématu.

Soustředíme se na místo a úlohu Starého Kynšperku, nyní Starého Hroznatova. Jméno hradu Kynšperku se objevuje ve verzi pověsti, která byla zaznamenána v Actech kláštera waldsaského a odtud byl tento fakt přejímán dál. V "Životě blahoslaveného Hroznaty", sepsaného v klášteře tepelském není o Kynšperku ani zmínka, místo Hroznatovy smrti se zde neuvádí vůbec.

V Hamelice č. 7 z roku 1973 se uvádí, že hrad Kynžvart v době Hroznatovy smrti ještě neexistoval a že byl postaven až po jeho smrti a proto nemohl být místem jeho smrti. To je ovšem omyl. Jak uvádí například nejnověji MENCLOVÁ je Kynžvart pod jménem Kunigeswart připomínán již na počátku 13. století, přesněji řečeno k roku 1214. GNIRS uvádí, že opevněné místo zde existovalo již na sklonku 12. století. Původní stavba vznikla z rozkazu krále, a to k ochraně hranic a dálkové cesty, která podél jeho západního úbočí vedla z Chebu přes Dolní Žandov, Planou a Stříbro na Plzeň. Při ní se, jak potvrzovaly i místní názvy (Mautwiese, Mautbach), vybíralo mýto a clo, které byly důležitým královým důchodem, tzv. regálem.

Území okolo Kynžvartu a Žandova bylo tedy díky dálkovým obchodním trasám velmi důležité a jako důvod sporu velmi závažné. Jindřich z Kynšperka, jehož pověst viní z umučení Hroznaty, neměl v sousedství Kynžvartu a Žandova nikde společné hranice s tepelským klášteřem a tím i přímý důvod ke sporu s Hroznatou. Zvlášť důležitá je tu

okolnost, že v tomto sporu, který byl ukončen až roku 1242, nebyl tento Jindřich z Kynšperka zúčastněnou stranou, ale přisedícím soudu a svědkem narovnání, k němuž téhož roku došlo. Tedy ne jako odpůrce ale jako při nejmenším neutrální soudce.

ŠIMEK se také dovolává rozborů listinných pramenů, které provedl již chebský archivář GRANDL před zhruba 70 lety. Grandl se domnívá, že ten kdo Hroznatu umučil byl Konrád z Hohenberka, majitel hradu Kynžvartu a Žandova, že v pověsti, zaznamenané v Actech kláštera waldsaského došlo nedopatřením k záměně jmen Kynž - vartu a Kynš - berka, při čemž druhá část složeniny - berg vznikla záměnou ze jména Hohen - berg.

Za směrodatnou se nedoporučuje považovat místní tradici, která prý existovala ve Starém Hroznatově a pro níž dostal Starý Hroznatov své jméno. Je známo, že kořeny tradic tohoto druhu souvisí převážně s pobělohorskou rekatolizací a nebývají staršího původu. Při hodnocení platí, že pokud nejsou takovéto tradice podepřeny odpovídajícím listinným materiálem, hmotnými památkami nebo archeologickými nálezy, není možné spolehnout se na jejich hodnověrnost.

Otázka místa Hroznatovy smrti není sama o sobě věcí příliš podstatnou při celkovém hodnocení historického místa, které Hroznata zaujímá, a to zvláště ve vztahu k našemu kraji. Zajímavější by, bez sporu, mohlo být podrobnější objasnění skutečných mocenských, společenských a hospodářských poměrů na tomto území v době na konci 12. století a na začátku 13. století. Tím by se zároveň také mohla více a šířeji osvětlit skutečná podstata činů a cílů českého šlechtice a diplomata Hroznaty.

Objasnění těchto otázek by pak zpřesnilo a vyjasnilo mnohé nejasnosti související s jeho zajetím a smrtí. Také zde platí staré římské: cui prodest? V čí je to prospěch? Za zamlžující při této příležitosti pokládám často v této souvislosti uváděnou ideu boje českého a německého, jako příčinu Hroznatovy smrti. Tyto národnostní atributy, vzniklé v novověku, byly feudálům raného středověku věcí neznámou.

Závěrem shrnuji. Dr. Šimek, opíraje se o rozbor listinného materiálu chebského archivu Grandla, pokládá za místo Hroznatovy smrti hrad Kynžvart. Toto tvrzení opírá o tyto skutečnosti:

1) na území, které bylo příčinou sporu si činil majitel hradu Kynžvartu, Konrád z Hohenbergu.

2) Jindřich z Kynšperku, který je obviňován z tohoto zločinu, zasedá roku 1242 při konečném soudním vyřešení tohoto sporu jako přisedícím soudu a svědek narovnání.

3) V Pověsti zaznamenané v Actech kláštera waldsaského došlo z nedorozumění k záměně jmen Kynž - vart a Kynš - berk, přičemž druhá část složeniny vznikla zřejmě záměnou jména Hohen - berg.

4) Jako mnohem závažnější pro bližší určení důvodu a okolnosti Hroznatovy smrti se ukazuje potřeba specifikace mocenských, společenských a hospodářských poměrů na tomto území, na základě přístupů a znalostí současné historické metody.

PhDr. Vladimír Mašát

SYSTEMATICKÝ PŘEHLED ROSTLIN 4

ROSTLINY DVOUDĚLOŽNÉ (pokračování)

Do příbuzenstva hluchavkovitých patří rostliny z čeledi krtačnicovitých (Scrophulariaceae); jejich květy jsou souměrné a pětičetné. Plodem je vždy tobolka. Mnoho druhů, například černýš nebo vřesvec, jsou rostliny polocizopasné. Zcela cizopasné rostliny jsou zářezovitě (Orobanchaceae). Sublinatky (Utriculariaceae) jsou zase přizpůsobeny hmyzožravému způsobu života (tučnice) nebo dokonce lapání drobných vodních živočichů (bublinatka).

Jitrocelovitě (Plantaginaceae) mají drobné, čtyřčetné květy, které skládají klasovitá květenství. Jejich plodem je víčkatá tobolka.

Charakteristickým znakem rostlin z čeledi rdesnovitých (Polygonaceae) je botka vzniklá srůstem palistů. Mají drobné květy s nenápadným okvětím, které se za plodu někdy zvětšuje v krovky.

Význačné rostliny rumišť (merlík, lebeda) nebo slanisek (slanobýl, slanorožec) patří do čeledi merlíkovitých (Chenopodiaceae). Jejich drobné květy jsou uspořádány v klubička. Některé, například řepa nebo špenát, jsou hospodářsky velmi důležité. Příbuznými této čeledi jsou laskavcovitě (Amarantaceae), které se u nás většinou jen pěstují či k nim byly zavlečeny. Pouze dva druhy laskavců jsou u nás domácí.

Izolované postavení má čeleď kaktusovitých (Cactaceae). Mají význačnou stavbu těla, přizpůsobenou extrémně suchým podmínkám prostředí, v němž žijí.

Velmi bohatou čeleď jsou silenky (Sileneae), vidličnaté větvené byliny, jejichž květy jsou zpravidla uspořádány ve vidlanovitých květenstvích a často opatřeny pakorunkou. Plodem je většinou tobolka.

Prvosenkovitě (Primulaceae) jsou byliny s listy uspořádanými často v přízemní růžici. Pětičetné květy mají vytrvalý kalich, plodem je tobolka. Mnohé patří k oblíbeným okrasným květinám našich zahrad a parků.

Vývojově důležitou čeleď jsou tropické dílileniovitě (Dilleniaceae); od jejich předků můžeme odvozovat řadu vývojově mladších čeledí. Rostliny z čeledi třezalkovitých (Hypericaceae) jsou zajímavé velkým množstvím silic v plátech, Tyčinky jsou uspořádány do svazečků.

Keře nebo polokeře se stálezelenými jehlicovitými listy (vřes) nebo s listy kožovitými (pěníšník) patří do čeledi vřesovcovitých (Ericaceae). Jejich semeník je vždy svrchní a na prašnících mají různé výrůstky. Zástupci č-

leď brusnicovitých (Vacciniaceae) se od vřesovcovitých liší spodním semeníkem.

Čeleď vrbovitých (Salicaceae), kam patří vrby a topoly, se vyznačuje druhotně velmi jednoduchými květy, seskupenými v početná jehnědovitá květenství. Vrby jsou hmyzosnubné, topoly větrosnubné.

Víolkovitě (Violaceae), zastoupené u nás jediným rodem – violkou, mají souměrné květy s jedním ostruhatým korunním lístkem. Patří k nim i oblíbené macešky, které jsou zahradními kříženci několika druhů. Pro čeleď prýšcovitých (Euphorbiaceae) jsou charakteristické jednoduché květy sdružené ve složité květenství. Často jsou vyvinuty mléčnice, takže rostliny roní po poranění bílé mléko; u tropického kaučukovníku je to hospodářsky velmi důležitá surovina. Zástupci čeledi kaktusovitých (Cactaceae) mají pětičetné květy a plody s význačným zobánkem. Kromě mnoha domácích rostlin sem patří

známá, často pěstovaná pelargónie, lidově zvaná "ruškáty".

Třelcovitě (Tiliaceae) jsou dřeviny, jejichž chudokvětá květenství jsou přirostlá k blanitému listu. Tyčinky jsou seskupeny do pěti svazečků. Typickým znakem rostlin z čeledi slézovitých (Malvaceae) je kalíšek; tyčinky jsou srostlé ve sloupek a knoflíkovitý plod je poltivý.

Do našeho schématu (viz Arnika 8.12) jsme naznačili některé vývojově méně důležité čeledi, jako je například čeleď lnoovitých (Linaceae), šťávaovitých (Oxalidaceae), nebo víčkatých (Polygalaceae) a některé drobné čeledi z jediného okruhu.

DOHODA O SPOLUPRÁCI

MINISTERSTVA ZDRAVOTNICTVÍ ČSR - ČESKÉHO INSPEKTORÁTU LÁZNÍ A ZŘÍDEL A KRAJSKÉHO STŘEDISKA STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČE A OCHRANY PŘÍRODY - SPRÁVY CHKO SLAVKOVSKÝ LES

Ministerstvo zdravotnictví ČSR - Český inspektorát lázní a zřídel (dále jen inspektorát) na základě ustanovení § 34 vyhlášky ministerstva zdravotnictví ČSR č. 26/1972 Sb., o ochraně a rozvoji přírodních léčebných lázní a přírodních léčivých zdrojů a Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni - Správa chráněné krajinné oblasti Slavkovský les (dále jen Správa) uzavírají tuto dohodu o spolupráci:

§1

Úvodní ustanovení

Pro zajištění účinné ochrany přírodních léčebných lázní a přírodních léčivých zdrojů i zajištění účinného řízení ekologického systému v chráněné krajinné oblasti Slavkovský les je třeba, aby Inspektorát i Správa postupovaly při plnění svých úkolů v nejužší součinnosti a navzájem si pomáhaly.

§2

Předmět a formy spolupráce

Spolupráce Inspektorátu a Správy spočívá zvláště v tom, že

- konají společné porady
- provádějí podle předem stanoveného plánu společné prohlídky a místní šetření
- spolupracují při dozoru na provádění ochranných opatření
- spolupracují při zjišťování závad a při jejich odstranění
- sledují výsledky provedených opatření
- informují se navzájem o poznatcích ze své činnosti

§3

Společné pracovní porady

Společné pracovní porady mezi Inspektorátem a Správcem se konají podle potřeby, nejméně jednou za půl roku. Na těchto poradách se projednávají věci širšího a zásadního významu, dále plán společných prohlídek, společná problematika vyplývající z ochrany přírodních léčebných lázní, přírodních léčivých zdrojů a řízení ekologického systému v chráněné krajinné oblasti, zkoumají se opakující závady, stanoví se další opatření k jejich odstranění a sledují se výsledky provedených opatření.

§4

Společné prohlídky

Společné prohlídky a místní šetření při ochraně přírodních léčebných lázní a přírodních léčivých zdrojů jakož i v celé chráněné krajinné oblasti Slavkovský les se konají zejména na lesních a zemědělských závodech a v případě dohody i na objektech vodohospodářských. Jestliže Inspektorát a Správa nemohou takové prohlídky provést současně informují se navzájem opiselem zápisu o výsledku těchto prohlídek.

§5

Ochranná opatření

Inspektorát i Správa se navzájem informují o ochranných opatřeních, o nichž dle

své působnosti rozhodují samostatně, dle ustanovení zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu a zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody.

§6

Opatření k odstranění zjištěných závad

Zjistí-li Inspektorát nebo Správa při výkonu své působnosti závady v ekologickém systému chráněné krajinné oblasti nebo při ochraně přírodních léčebných lázní a přírodních léčivých zdrojů, projednají vzájemně zamýšlená opatření k jejich odstranění. Před konečným rozhodnutím k odstranění zjištěných závad přihlédnou Inspektorát i Správa k závěrům vzájemného projednání.

§7

Odborná šetření

Inspektorát i Správa se touto dohodou o spolupráci zavazují konat pro sebe navzájem potřebná odborná šetření na základě dožadání.

§8

Závěrečná ustanovení

Inspektorát i Správa budou o této dohodě informovat všechny orgány a organizace spoluúčastné při ochraně přírodních léčebných lázní a přírodních léčebných zdrojů a uskutečňující funkci ekologického systému chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

Dohoda o spolupráci vstupuje v platnost dnem podepsání.

V Plzni dne 22. května 1979

Karel Seidl, prom. fil. v.r.
ředitel KSSPPOP Plzeň

V Praze dne 28. května 1979

RNDr. Stanislav Klíř, CSc. v.r.
vedoucí Českého inspektorátu lázní a zřídel

INFORMACE ZPRÁVY SPRÁVY NÁZORY

Z HISTORIE ZOOLOGICKÉ ZAHRADY V MAR. LÁZNÍCH

Zoologická zahrada vznikla v Mariánských Lázních za 1. republiky v místech dnešních Výhledů nad Úšovicemi (vlevo nad novou karlovarskou silnicí). Nesla název "Zoo am Berg" a majitelem byl rytmistr Kreisel polské národnosti. Zvířat nebylo mnoho - opice, srnky a děti sem lákala jízda na malých koníčkách. Zdá se však, že atrakce prosperovala. Zachovaný letáček nabízí pestrý výběr jídel v kteroukoliv

vzhled zoo zachycený na dobovém
propagačním letáčku

denní dobu, grill v přírodě s rybími specialitami, zvěřinou, dále prohlídku síně Old Shatterhanda, jak se kávána a restaurace při zoo honosně jmenovala. Byl tu bar z Divokého Západu, "Case-Bloody-Fox" se specialitami likérů a vín, ale i louky na opalování. Rytmistr Kreisel měl ženu Němku a to ho za války zachránilo před odeunem. V r. 1945 bylo místo znárodněno a nový majitel Jan Nekvapil (též majitel Savarinu a kavárny na golfovém hřišti) udržoval chod atrakce. Později za jiného majitele, v roce 1949, místo vyhořelo. Prý

zoo zapálil někdo u Úšovic. Dnes tu můžeme najít pouze základy přední vyhlídky, kdežto na místě staré kavárny zčásti stojí nová chata.
-rš-

VÝZVA KE SPOLUPRÁCI PŘI VÝZKUMU LABUTĚ VELKÉ

Od roku 1955 se začala na území ČSSR usazovat a postupně rozšiřovat labuť velká. Předtím byla chována z okrasných důvodů pouze na některých rybnících nebo parkových rybníčkách. Náhlý vzestup hnízdicí a zimující populace je patrný ve velké části Evropy a jeho příčiny jsou dosud uspokojivě objasněny.

Ornitologická sekce Čs. společnosti zoologické při ČSAV společně s Čs. ornitologickou společností organizuje výzkum labutí, uvažovaný až do roku 1985. Jeho součástí je:

1) Sčítání zimující populace:

provádí se v lednu. Zaznamenává se celkový počet ptáků a podle možností počet dospělých ptáků (čistě bílých), nedospělých ptáků (se zbytky hnědého zbarvení) a loňských mláďat (většinou hnědých). Je nutno dávat pozor na mutantu "immutabilis", kdy mláďata jsou také bílá, ale zobák je nevýrazně zbarvený.

2) Sčítání hnízdicí populace:

provádí se v dubnu až červnu. Zaznamenává se počet hnízdicích párů, zda bylo hnízdění úspěšné a kolik bylo mláďat (vaječ). Dále též počty nehnízdících ptáků.

3) Sčítání pelichajících ptáků: provádí se v srpnu.

4) Kroužkovací program:

normálními kroužky se značí maximální počet ptáků. Část labutí se značí barevnými krčními a stejnými barevnými kroužky na jedné noze. Límce jsou individuálně značeny

kombinací 2 písmen a 2 čísel, odečítající se odspodu.

Obracejte se na vás se žádostí o spolupráci, všechny údaje o počtech labutí, kroužkovaných ptáčích apod. zasílejte na adresu:

ING. DĚTMAR JÄGER, ŽIDOVSKÁ 12, 350 02 CHEB.

Předem děkujeme za spolupráci všech strážců a čekatelů.

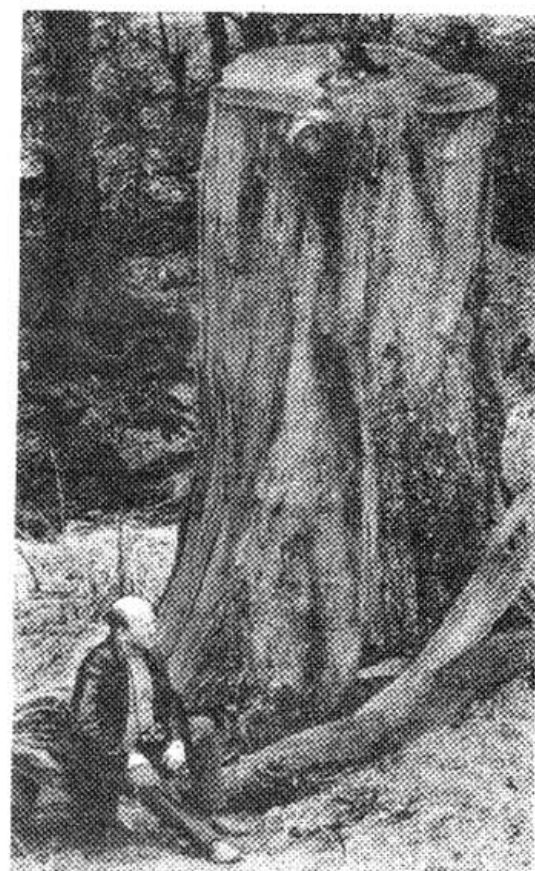

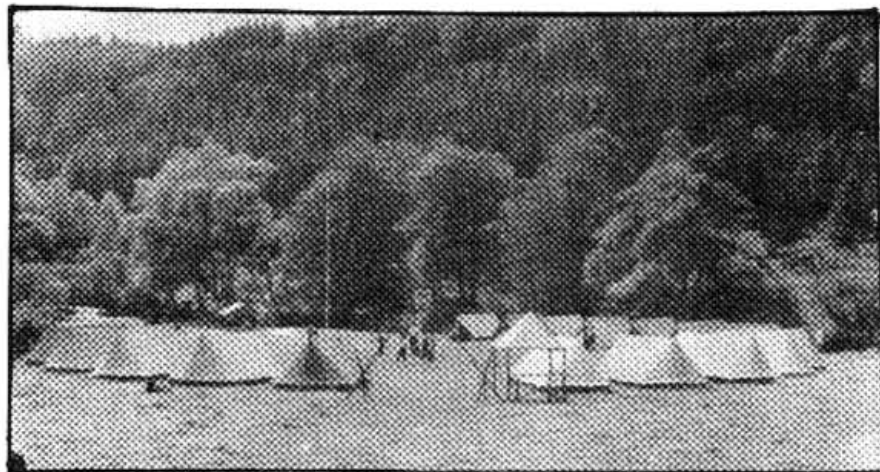
LADISLAV PLACHÝ

14. června oslavil své pětapadesátiny konzervátor státní ochrany přírody okresu Sokolov, člen poradního sboru chráněné krajinné oblasti Slavkovský les a dobrovolný strážce CHKOSL s. Ladislav Plachý.

Touto cestou se přidáváme ke gratulantům a přejeme našemu Ladislavovi mnoho hezkých chvil ve Slavkovském lese, spokojenosti, úspěchů v rodinném i pracovním životě a hodně zdraví.

Ladislav Plachý u torza Nancinova smrku (kat. Stříbrná).

tábor ČSTV Písek-Kosí potok

**PIONÝRSKÉ
TABORY * 1979**

V období letních prázdnin bylo v oblasti Slavkovského lesa pořádáno několik desítek pionýrských táborů. Správa chráněné krajinné oblasti všem táborům věnovala příkladnou péči již v období příprav. Během vlastního konání táborů pracovníci správy prováděli pravidelné kontroly a usměrňovali nežádoucí vlivy v provozu těchto zařízení. Dnes již lze konstatovat, že letošní pionýrsko-ochranný rok v oblasti Slavkovského lesa byl úspěšný.

Mezi již tradičně kvalitní tábory, s vysokou organizační, estetickou a odbornou úrovní patřil především tábor ČSTV Písek (vedoucí Ing. Račan) - lokalita Kosí potok, pramen Čiperka, dále tábor lidových milicí z Mostu v prostoru Horních Lázní a vynikající tábor mladých ochránců přírody z Jizerských hor (vedoucí Jan Hruška).

Potěšitelné bylo, že v letošním roce byl pouze jeden případ vyloženě "špatného" tábora, který se po zásahu

poněkud zlepšil a pouze jeden případ nepovoleného tábora. V obou případech se jednalo o pionýrské skupiny z Prahy.

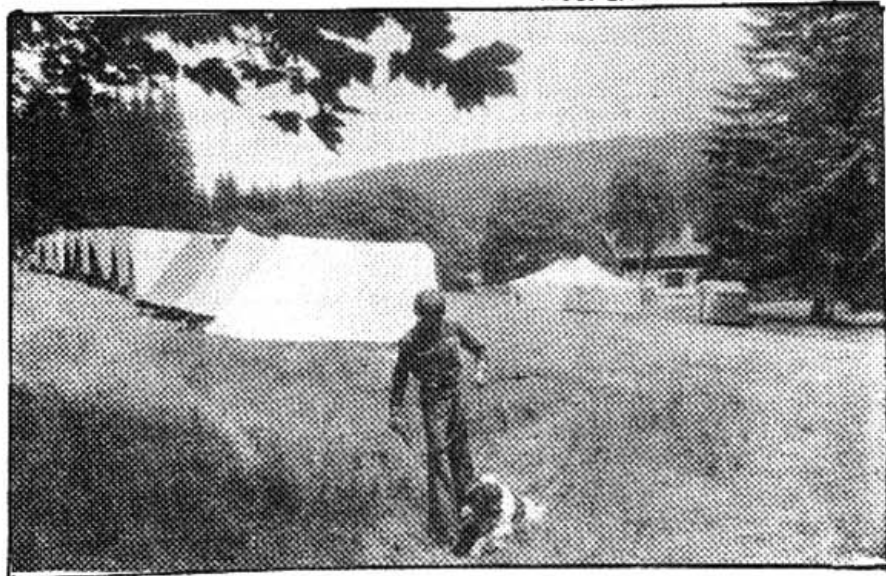
Během letních prázdnin se tedy seznámilo se základy ochrany přírody a s chráněnou krajinnou oblastí při provozu stanových táborů, na 1050 pionýrů.

**POČÁTKY
LÁZNÍ
KYNŽVARTU**

Louka s kyselkami nad městečkem Kynžvart byla odjakživa močálovitá a zaplavovaná vodou potoka. Jediny pramen, který tu bylo možno ochutnat (až do poč. 19. stol.) byla SILNIČNÍ KYSELKA, jímáná jednoduše v kameni v těsné blízkosti cesty do Pramenů. Prvé pokusy s léčením tu prováděl kolem r. 1817 Dr. Med. Köhler, metternichovský lékař. K pití používal silniční kyselku, ke koupelím nižší kyselku, zvanou LÁZEŇSKÝ PRAMEN. Voda se donášela

Tábor LMz Mostu - Horní lázně

dolů do domku, kde byly dvě primitivní koupelny s vanami. Voda se ohřívala. Léčila se dna a reuma. V letech 1818-1822 byla provedena řada analýz prof. Steinmannem, Berzelíem a jinými a kyselky považovány za kvalitní. Bylo provedeno i nové jímání, ale v letních obdobích silně klesala vydatnost kyselky, a když se při rozesílání začaly kazit minerálky v hliněných džbancích (protože těmito unikl kyslík uhlíčitý), vznikla nedůvěra ke kynžvartským kyselkám a roku 1824 se zcela ustalo s pitím a koupáním.

Téměř 40 let uběhlo než se došlo k novému pokusu o znovuoživení lázní. Roku 1860 tu bylo 30 pacientů. Lékaři Wantuch, Kohn a jiní se pokoušeli založit stálé lázně. Až výnosem místodržitelství z 19. srpna 1862 - tedy 44 let po Mariánských Lázních - byl lázeňský objekt v Kynžvartě prohlášen za veřejné lázeňské místo. V roce 1871 tu bylo již 256 pacientů z domova i z ciziny.

-rš-

**POVĚST O VZNIKU
ZÁPADOČESKÝCH
LÁZNÍ**

Daleko v severské zemi žil prastarý král trpaslíků se svými syny a početným národem. Podle božího příkazu měli trpaslíci za úkol udržovat věčný oheň, kterým byly ohřívány vody, mírnící svým teplem kruté zimy oněch končin a bránící zalednění celé země. Oheň trpaslíci vytápěli zvláštními kameny, které hořely i pod zemí bez přístupu vzduchu. Jestliže plamen někdy nedopatřením vyšlehl nad zemský povrch, vznikla sopka.

Před nesčetnými lety vyslal král své syny do světa, aby i na jiných místech založili a udržovali podzemní ohně. Tři synové přišli na svém putování až do oblasti kolem řeky Ohře a našli zde příhodné kameny k vytápění ohnů.

Nejstarší a nejmoudřejší syn se usadil v hlubokém údolí, kde podle přesných pokynů otce zazdíil pod zemí veliký kotel na ohřívání vody. Kotel svíraly dvě mocné hory a chránily jej tak před převrnutím a celé údolí před vyšlehnutím podzemního plamene. Voda se začala v kotli brzy vařit. Vše,

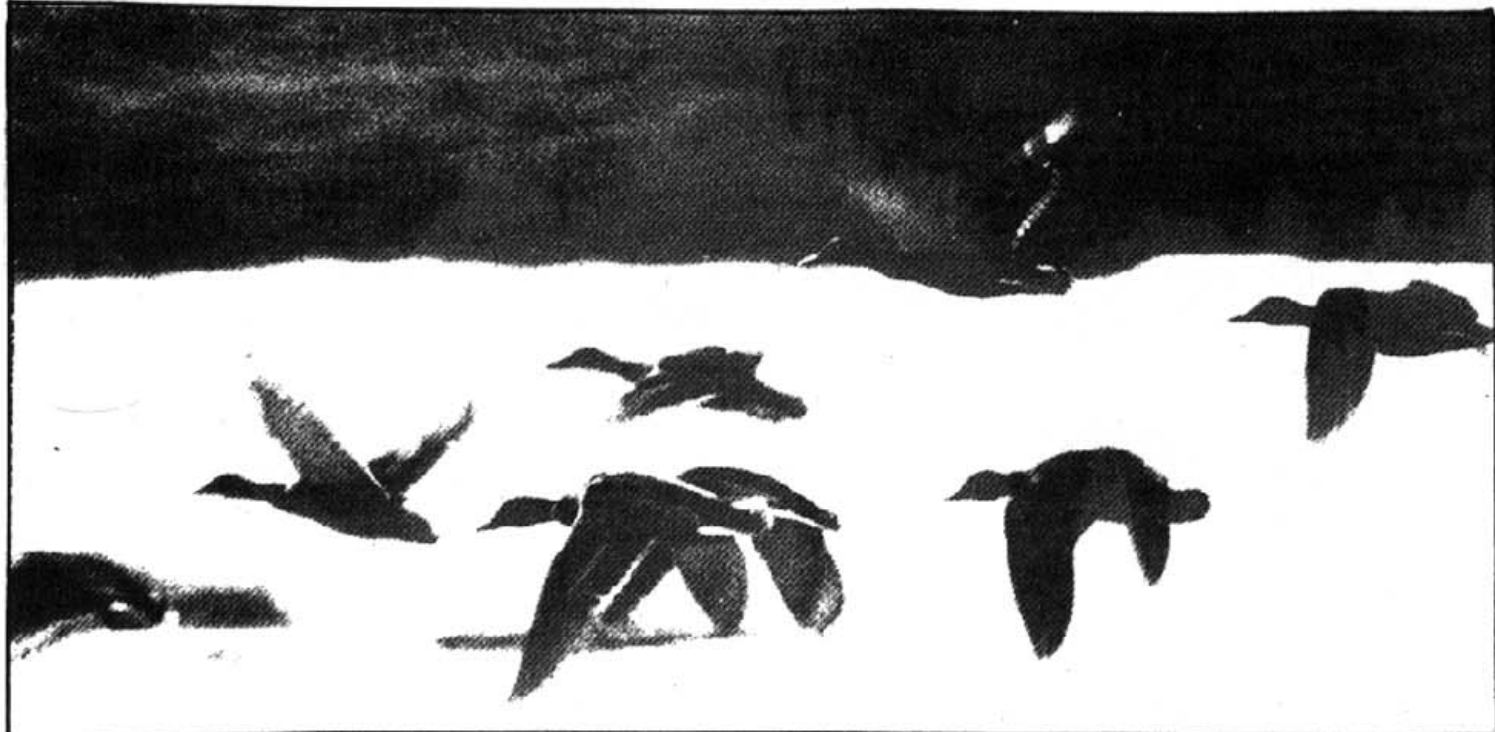

foto: ředivý

bublá a tryská zde až do dnešních dnů. Voda, která z kotle přetéká a stoupá vzhůru zemskou kůrou, je dnes lidmi nazývána Vřídlem.

Druhý syn odešel se svou družinou poněkud dále na jih a našel příhodné místo k zbudování kotle a ohniště v místech dnešních Mariánských Lázní. Postavil kotel tak, jak mu to před odchodem kladl na srdce jeho otec. Protože však kameny nechtěly příliš dobře hořet, přimísil k nim trochu síry. Tím se dopustil velké chyby - vysoko nad kotlem vyšlehl žlutý plamen a

způsobil, že voda dostala od sirných par nepříjemný zápach, který si zachovala až dodnes.

Třetí syn dlouho nemohl najít vhodné místo. Konečně však přišel do končin kolem dnešních Františkových Lázní. Ačkoliv zde mohl kotel s vodou opřít jen na jedné straně o skálu, založil pod něj bez dalších opatření oheň. Sotva tak učinil, ozvala se mohutná rána a země se otřásla, neboť špatně umístěný kotel se převrhl a voda z něj vydatným proudem vytékala.

Činí tak dodnes. Odtéká zpod země ve formě četných minerálních pramenů. Při zvrácení kotle se do ohniště dostal vzduch, oheň prudce vyšlehl vzhůru, zničil přitom podzemní palác trpaslíků a vyrazil Komorní hůrkou, odkud plál dlouhá léta, dokud neshořely všechny ohňové kameny. Od těch dob musí trpaslíci za svou nedbalost obývat tmavé skalní sluje, jimž se říká díry trpaslíků a pečlivě hlídat všechny vody a prameny, aby již nikdy nemohlo dojít k podobným nehodám.

(Stanislav Burachovič, prom.fil)

POMÍSTNÍ NÁZVY LESNÍCH ČÁSTÍ A LUK V OKOLÍ MAR. LÁZNÍ

Na rozdíl od názvů vod a vrchů u pomístních názvů lesů a luk nelze pokaždé přesně určit a ohraničit pojmenovaná místa a tak mají tyto názvy jen hrubě orientační charakter. Lesní oddělení se dnes označují číselně ("Sedmačvácítko"), lesní porosty a etáže abecedně a číselně; proto pomístní názvy lesů a luk nebývají oficiální. Používají se hovorově k orientaci v terénu a některé se objeví i na lesních porostových mapách nebo mapách malého měřítka.

Názvy lesů a luk v blízkém okolí Mar. Lázní shrnuje mapka.

Nejseverněji na ní leží lesní území státní přírodní rezervace Kladské rašeliny - část T a j g a (dříve "Birkfíltz", odbobně jako na Lysině "Glatzfíltz" - název pro zdejší vrchovištní rašeliniště).

Lesní část, asi 1000 m od Nimrodu, východně od silnice do Pramenů, má název P o d V l č k e m, zatímco les západně

od této silnice v těchto místech U k r m e l c e (U seníku). Jihozápadně odtud leží lesní část U o b r á z k u, velmi častý název pro les. Jen v této oblasti byly nejméně tři stejné názvy "U obrázku".

Lesníci používají názvu M o d r ý k á m e n pro lesní část kolem a jižně hájenky Královský kámen. Zatímco název "Královský" je prastarý, původ názvu "Modrý" je velmi nedávného data. Na hájence bydlíval hajný Loučanský a u něho se často popíjelo, "modřilo". Tak se žertem začalo říkat místo "Královského" "Modrý Kámen". Tento žert však ohrozil existenci historicky velmi významného názvu "Královský Kámen" (Königstein) pravděpodobně stejného stáří jako názvu tvrze z 12.století "Kynžvart" (Königswart). Na základě současných znalostí o průběhu zemské stezky, zvané "Královská", v těchto končinách soudím, že zemská stezka dala základ oběma názvům stejně, jako se stezkou souvisí původ různých názvů v okolí (Stará Voda jako napájení, Mýtní po-

tok, Mýtní louka, Panská cesta u Sítin atd.). Název "Modrý" z neznalosti převzala i Ústřední správa geodézie a kartografie a zařadila v r.1957 mezi oficiální názvy topografické. Žert někdy přestane být žertem.

Mezi hájenkou "Královská kámen" a odbočkou na Kynžvart (křižovatkou se říká "U vojáka") leží KOČIČÍ JÁMY po obou stranách silnice z Kladské do Mariánských Lázní. Jde však spíše o pozůstatky rýžování cínu na zdejších Třebízského potoce než o doupatu divokých koček. Les nad Královským kamenem býval kdysi "Schindelhaus", les u Stohu zase "Estelhaus". Východně od zákrut silnice z Kladské v těchto místech je OLBRACHTOVA LOUKA. Nazvaná je podle spisovatele Ivana Olbrachta, který tu měl po válce chatu. Odtud na jihozápad leží lesní část U SPÁLENÉ HÁJENKY, nazvaná podle po válce vypálené hájenky (Šobr, též Stoh).

Přejdeme nyní na východ. Nedaleko Sítin, západně od obce, je lesní část U POMNÍKU. V ní stojí pomník mladíka, zastřeleného tu kdysi dávno nešťastnou náhodou při lovu. Jižně odtud je lesní část NAD RYBNÍČKEM, dále POD VAGONEM (kdysi sem přitáhli vagon, který sloužil jako krmelce) a SÍTINSKÝ LES (kdysi Löser). FARSKÝ PRAMEN se říká lesní části kolem Farské kyselky, východně odtud je les VE SLATI (Kolling). Název SMRADOCH (Stenker) pro lesní část kolem stejnojmenné státní přírodní rezervace je starý název místa, kde se v minulém století těžila šelina pro lázeňský provoz v Mar. Lázních.

Lesní část v místech U NIMRODU má stejné jméno a les směrem od Nimrodu k Rájovské myslivně je PRASEČÍ MYT, na porostové mapě z roku 1962 uvedena s rozkošnou chybou jako "Prasečí řiť". Západně silnice, vedoucí kolem přehrady k Nimrodu, jsou MILÍŘE, les, kde pozůstatky děl starých uhlířů skutečně nalezneme. Kolem Dunkanovy výšiny se říká V HATÍCH (Brückenhau), ale také "Nad přehradou". Jižně odtud je lesní část U LOMU nad zaniklým kamenolomem, odtud se dodával kámen k stavbě lázní. Východně od přehrady se říká U PŘEHRADY, dále na východ U TRIANGLU (asi 500 m Z Rájovské myslivny) a skutečně tu kdysi stávala triangulační věž. Souseďní jižní název NA ZELENÉM (Grünhaus) se sem přistěhoval už kdysi z lesů kolem Podhory.

U POLOMU se říká části poblíž domova důchodců stejného jména. Louka nedaleko Beskydu se jmenuje NA MOKRÉ PASECE a louka při silnici mezi Polomem a Golfem U ZUZANY. V místech nahore nad státním rybářstvím je les NA SPÁLENÍŠTI, kde před lety vyhořelo přes 5 ha lesa. Vrchu Špičák nad ředitelstvím lázní říká lesníci RE TRANSLAČKY, lesní části nad Lesním pramenem U KAPLICKÝ LÁSKY. U Kamzíku se lesu říká AREÁL ZDRAVÍ podle zde vybudovaného areálu a při golfovém hřišti je lesní část U GOLFU. Lesní

svah pod Panorámou se jmenuje U K Ř Í - Ž E, lesní část nad Lunaparkem Z A V O - D Ā R N O U. Západně od Lunaparku je lesní část V O B O Ř E (patřila Metternichovi), za ní západně myslivny S R N Ě I H R B E T a západně valské hájenky Pramen je lesní část N A D O L I N Ě. Nad divadlem je lesní svah K A R O L A podle zaniklého pavilonku královny Karoly. Zde se jednomu místu, kde často udeří blesk, říká U K U L O V Ě H O B L E S K U a blesky poškozené stromy jsou tu dobrým orientačním bodem.

Další názvy lesních částí jsou: P C D H R B I T O V E M (též U rašeliniště), U L E N I N G R A D U (vrch Suchý), Ž I D O V S K É H O H R B I T O V Ā (též u Medvědího pramene), N A V Y H L Í D C E (poblíž vily Ticho nad Panorámou), U P R E - L Ā T A (v Pottově údolí), U Z O O L - G I C K É (na Výhledech), U L I Š Č Í C H N O R (na samém počátku Pottova údolí pod silnicí Krakonoš - Vlkovice), N A D L O - M I C K Ý M (nad strážním domkem na železniční trati do Karlových Varů), N A B U B - N U (východně karlovarské silnice nad vodárnou), U B Ā B Y (při strážním domku pod vlkovickým tunelem), Z A P R A S E - Č Ā K E M (JV od Stanoviště).

U C H O T Ě N O V S K É K Y S E L - K Y je název lesní části nad Chotěnovem, u koupaliště Lido je H A M R N I C K Ý L E S, jižněji odtud les U V Y S Í L A Č - K Y a U S T A R Ě C I H E L N Y.

Ještě jižněji je M N I Š S K Ý L E S. Ač je to název prastarý, související s tímto majetkem tepelských mnichů, vykládají si dnes lesníci původ názvu podle mnišky, která tu kdysi řádila. Borové lesy v tomto cípu se dále jmenují U M N I Š S K É H O R Y B N Í K A, N A R O V I N Ě a nejjižněji U R Y B N Í K U.

Několika loukám se říká S L U N E Č - N Í, např. západně od valské myslivny. Slouží k opalování hostům i domácím.

Když vyjíždíme z Kladské do Pramenů, lesní část vlevo, severně proti Kladskému jezeru se nazývala Č E R T O V Ā K O - M O R Ā, les v prvé zatáčce vlevo J Í L O - V Ý (Lettenwald), za ní ležící P A T E - R Ā K býval Rinnelhau, stejně jako hájenka: nedaleko Mýtského rybníka. Podlouhlá louka vpravo proti odbočce k Pateráku, jižně, je P O P R A V Č I L O U K A, jejíž středověký název byl "louka vražedkyně". Vlevo je hájenka R O D Ā a za ní lesní část U K A M E N O L O M U. Přes silnici na jih C Í S A Ř S K Ý O D P O Č I N E K (Kaiserruhe). Přes silnici, proti pramenskému domovu důchodců, staré mapy uvádějí tzv. V A L E R I I N U V Ý Š I N U.

Studium stovek a stovek starých německých pomístních názvů mi pomohlo objevit cennou řadu těch nejstarších - českých názvů, jejichž zániku musíme hluboce litovat: Hamelický les (na svahu Hameliky), různé Gstallerwaldy (Skalky), Rofna s přesmyčkou Kafernberg (původně rovina), Wora, Wohraweg (cesta do boru), Kladerwald (Kladský les), Horkawaldy (Hůrky), v Stanovišti Lischkawiese (Liščí louka) a Dolika (Dolík), v Chotěnově Panitschkawiese a Robatschkawiese (louky Panička, Robáček), Muschikwald v Holubíně (Mužikův les), Baran v Závišíně, atd. Řada pomístních názvů z minulosti je cenná také pro obsah pojmu (Vogelherd jako strážní místo nad zemskou stezkou pro dnešní Leningrad, Meilerstätte pro místa milířů, Egerer - název cesty mezi Úšovicemi a Vlkovicemi jako důkaz staré chebské stezky v těchto místech atd.).

Německé názvy v článku uvádím pro orientaci ve starých mapách.

Ing. Richard Švandrlík

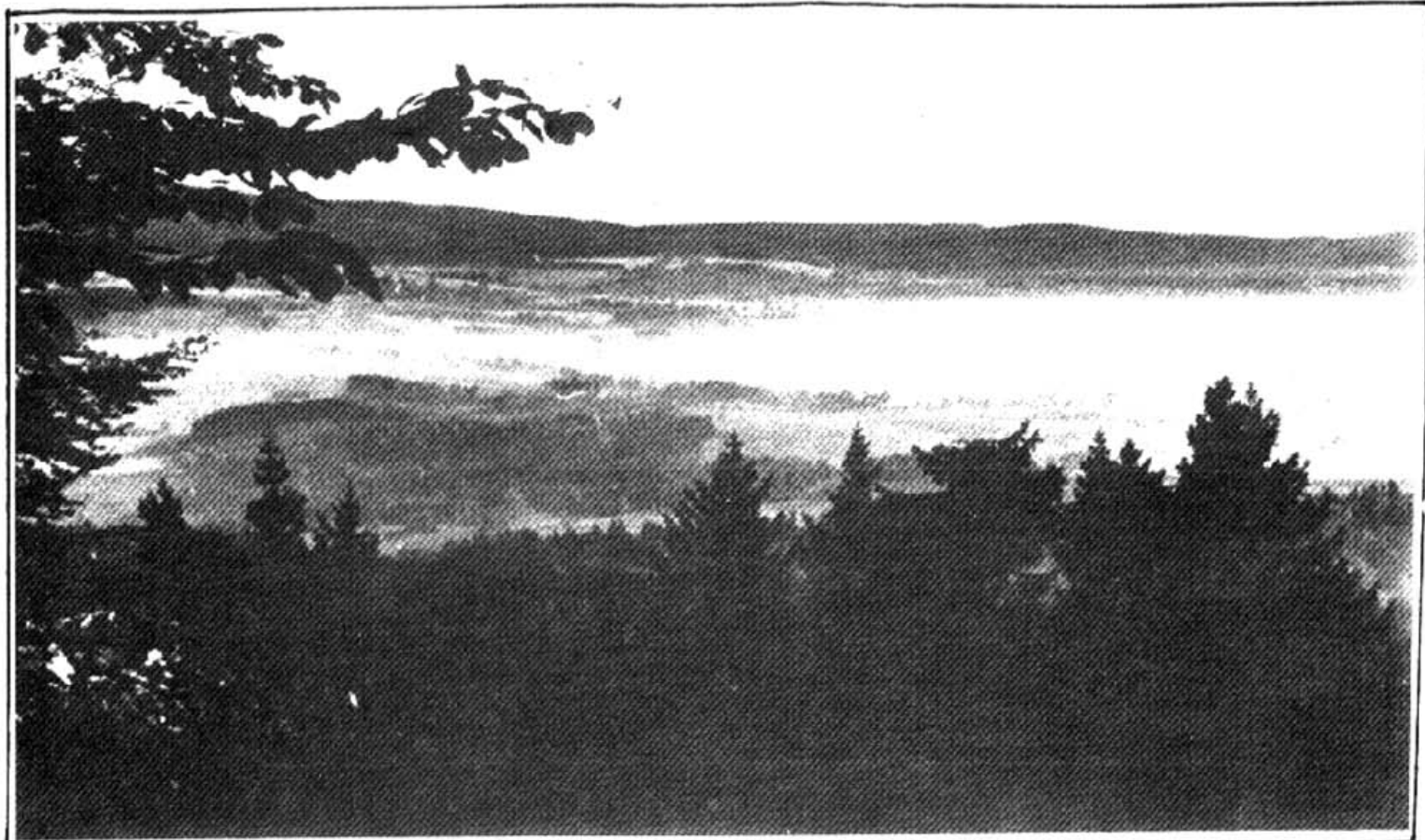

FOTO: SEDAVY

Také některé sovětské řeky vážně utrpěly zásahy "reorganizátorů přírody". Například ploché a bažinaté nížinné Polesí by zrychlení průtoku v některých případech mohlo skutečně pomoci, avšak pro "nápravné cíle" byly vybrány řeky v suché oblasti kolem Donu. Na svém středním toku přibírá Don Tichou Sosnu, Ikorec, Potudaň, Bitug a další. Jsou to nádherné lesní řeky, oázy poutníků v otevřené stepi, s dostatkem vody, zelenými pobřežními doubravami a hebkou travou.

Koncem padesátých let se voroněžští vodohospodáři rozhodli meliorovat zamokřené pozemky. K tomu, jak byli autoři objektu přesvědčeni, bylo třeba zrychlit průtok, například řečiště. Nikoho nezajímala budoucnost řek, nikoho nezajímaly ani názory obyvatel tamějších vesnic. Všechny zaslepila perspektiva několika hektarů luk.

Výsledek byl jednoznačný. Narovnání toku lesostepních řek nepřineslo žádné (ve srovnání s náklady) hospodářské výhody, s nimiž počítali projektanti. Až teprve realizace projektů je poučila, že pomalý tok řeky tvorbu pobřežních bažin na svědomí nemá.

To ovšem zdaleka nebyly jediné řeky, do jejichž přirozeného rázu člověk ve jménu boje s močály zasáhl. Velkými neúspěchy skončily i některé práce spjaté s bezprostředním vysoušením bažinatých oblastí. Například v Bělorusku vedla jednostranná meliorace mnohde k úplnému vysoušení lehkých rašelinných půd, následovala větrná eroze, prachové bouře, řádily požáry. Požáry v bývalém království močálů!

Příčiny neúspěchů byly různé, počínaje porušením elementárních technologických principů vodních meliorací a konče chybami plynoucími z nerespektování přírodních zákonitostí; meliorační práce byly často vedeny na nevhodných místech. Odvodnění mnohdy vedlo k úplnému vysoušení, aniž by byly získány jakékoliv hmatatelné úspěchy. Jak tedy postupovat? Držet nad močály, bažinami a rašeliníšti ochrannou ruku, nebo je odvodňovat a vysoušet?

V obecné rovině je odpověď snadná: je třeba chránit i odvodňovat. Důležité je ovšem určit polohu konkrétních zamokřených oblastí v celém přírodním komplexu, ve vzájemných souvislostech a také správně stanovit hospodářský efekt melioračních prací.

Je jasné, že je nutno jinak hodnotit mokřiny v oblastech s nadbytkem vláhy a zcela jinak v oblastech s vodním deficitem. Ale i tak je třeba mít určitá, zcela konkrétní kritéria, která lze položit na misky vah při rozhodování o osudu určitého zamokřeného pozemku.

Na jedné straně je rostlinná a živočišná produkce, kterou by bylo možno získat z odvodněných ploch, zvýšení biologické produktivity lesů zbavených bažin. Je to snadno pochopitelné a hlavně to lze finančně vyjádřit. Dále dojde k ozdravení meliorovaných oblastí, zlepšení životních podmínek místních obyvatel a k rozvoji dopravy. Avšak z budoucích příjmů musíme již dnes odečíst poměrně značné náklady na vybudování odvodňovacích systémů.

Na druhou misku vah položíme kritéria sice vysoce závažná, bohužel však ne vždy zhodnotitelná konkrétními ekonomickými ukazateli. Argumenty vyjádřené penězi se zde shánějí mnohem obtížněji.

O funkci zamokřených oblastí ve vodním režimu krajiny jsme již hovořili. Přestože někdy skutečně vystupují v roli skrblíků, kteří nahromaděné vodní zásoby nepředávají řekám, jejich klady jsou nesporné. Bažinaté oblasti průkazně zpomalují odtok povrchové vody, tolik důležitý pro zachování místní vodní rovnováhy (nezapomínejme, že každá kapka vody, jež dopadne na zemský povrch, musí odtéci co nejpomaleji!).

V močálech se rodí mnoho potůčků i říček. I mohutná Volha začíná v bažinatých krajích kalíninské oblasti. Zkusme zničit lesy a louky a budou tím ochuzeny řeky o vodu. Vždyť pouze rozvětvená soustava nejrozsáhlejších přítoků zajišťuje plné stavy říčních tepen. Na bažinách závisí také místní klima - zmírňují vedra, vyrovnávají výkyvy teploty a zvlhčují vzduch.

Vodní rostliny mají vysokou efektivitu fotosyntézy; intenzivně využívají sluneční energie, vytvářejí obrovské množství organických látek - mohutné stvolý rákosů a orobinců, růžice řezanů, masivní oddenky stulíků a leknínů, dlouhé stonky rdestů, drobný, avšak všudypřítomný okřehek, stejně jako ostřice na okolních vlhkých lukách. Biologická produktivita vodních rostlin bývá někdy velmi vysoká. Ve státě Georgia dává hektar obilného pole ročně v průměru 2 až 4 tuny sušiny (včetně zrna), kdežto bažiny v okolí ústí řek tohoto státu každoročně produkují až 22 tun sušiny z hektaru. Jistěže ne všude je úroda tak vysoká jako v Georgii, avšak i hodnoty 2 až 3krát nižší jsou stále ještě úctyhodné. Svědčí o tom, že bažiny, močály a blata rozhodně nepatří k ladům, ale že jsou naopak oblastmi s vysokým biologickým potenciálem.

Lze však vůbec srovnávat kulturní obiloviny s divokým rostlinstvem blat a močálů? Vždyť je to, jako kdybychom užívali stejných měřítek pro plodnou černozem a pro sypký písek. A většina vodních druhů rostlin je pro člověka jako potrava bezprostředně nepoužitelná. Na druhé straně ji však zvěř a ptactvo úspěšně "přetvářejí" ve velmi kvalitní maso a kožešiny. Pokusy již prokázaly možnost krmení domácího dobytka některými z těchto vysoce výživných rostlin v silážovaném stavu. Nelze nevzpomenout ani nejrozsáhlejších keříkovitých bobulovin, na které

Jsou mnohé bažinaté oblasti velmi bohaté. Klikva, brusinky, borůvky, ostružiny, červený a černý rybíz jsou nedocenitelné dary přírody dosud nedostatečně využívané. Na jediném hektaru se může urodit 500-560 kg brusinek, 1000 i více kg borůvek, 400-500 kg klikvy. A kolik je přitom na Zemi hektarů mokřin, porostlých prakticky jen těmito rostlinami!

Na podmačených půdách je konečně možno také pást skot a sušit seno. Tráva zde bývá sice obyčejně tvrdá a nepříliš chutná, ale vždyť také nepovyšujeme vlhké louky na prvotřídní pastviny, na louky žírné. Přesto není možnost využívání zamokřených půd pro potřeby živočišné výroby zanedbatelným argumentem při "obhajobě" luk a pastvin v oblasti mokřin. Zelená záplava, pokrývající bažiny, je zdrojem kyslíku, konzumentem kyslíčnicku uhlíkatého, je to celá továrna s výrobním programem zvaným fotosyntéza. I uhynulé rostliny ještě dlouho slouží člověku.

"Zářivé slunko bylo matkou každého stébka, každého kvítku, každého keříku, každé bobule," napsal M. Prišvin. "Jim předávalo své teplo a oni, umírajíce, zanechávali ho ve svých tělech jako odkaz dalším bylinám, keříkům, příštím bobulím, kvítkům a stébům. Na blatech však voda nedovolí rodičům rozdat se celé svým dětem. Tisíce let se jejich dědictví uchovává pod příkrovem červenohnědé vody, tisíce let se dary Slunce ukládají v rašelinných vrstvách a teprve dnes se toto dědictví dostává do rukou člověka."

Je nutno zmínit se i o rybách a zvěři. "Úroda" ryb v jezerech a řekách těchto oblastí nebývá příliš vysoká. Obvykle se tu vyskytují karasi, líni, piskoři a štiky. Průměrná produkce činí jen několik kilogra-

mů ročně. Není-li ovšem taková krajina úspěšně přeměněná v síť rybníků a stok, jak se to podařilo středověkým stavitelům, např. u nás na Třeboňsku (průměrná roční produkce v celé ČSSR se pohybuje kolem 2q z ha rybníčné plochy). Nesrovnatelně vyšší je však význam těchto oblastí pro myslivost. Jsou zde základní hnízdiště, místa poskytnutí potravu i ochranu, kde se drží kachny, husy, lysky, kulíci i další vodní ptactvo. Močálové keříky hrají významnou roli v životě tetřevovitých ptáků - tetřeva hlušce, tetřívka a bělokura. Na pevnějších místech žije běžná spárkatá zvěř - losi, jeleni, divoáci a srnci, ovšem i zvířata kožešinová, jako ondatry, bobři a norci. V některých oblastech, zvláště v deltách řek, lze ze 100 ha zamokřených půd získat 700 až 800, někde i 2000 kůže ondatr ročně.

Kolem rybaření a lovu se může rozvíjet také celý vysoce rentabilní a značně efektivní "rekreační průmysl".

Kždému typu krajiny je vlastní určité složení rostlin a živočichů. Močály a bažiny bývají v tomto ohledu zvláště svérázné. Divoké kosatce, puškvorce, dáblíky, vachty, klikvy, morušky a desítky dalších druhů rostlin najdeme pouze zde, na místech s nadbytkem vody. S mokřinami je nerozlučně spjat život volavek, jeřábů, kulíků apod. Budou-li zničeny všechny močály a bažiny, všechna rašeliniště a vrchoviště, pak už nic na světě tyto živočichy a rostliny nezachrání. Všechna tato místa plná louží a tůňek však nejsou pouze obývána zvláště charakteristickými druhy. Jsou to i jedinečné přírodní rezervace, které v dnešní kulturní krajině stále ještě zachovávají poměrně vysokou rozmanitost živočišných a rostlinných organismů.

Foto: J. Sedivý

ernika

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST - JAKO NEPRAVIDELNÍK VYDÁVÁ
KSSPPOP PLZEŇ - SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ
LES PRO AKTIV DOBROVOLNÝCH SPOLUPRACOVNÍKŮ + TISKOVINA
1979 + TISK POVOLEN OK ONV CHEB (T-18-75-PE) + ADRESA REDAKCE: SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ
OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES, U SKOLOVA 119/15, 353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ + ŘÍDÍ REDAKČNÍ RADA
VE SLOŽENÍ: KAREL BLOCH, HANA HLAVÁČKOVÁ, JAN HARVÁNEK, VLADIMÍR MAŠÁT prom.soc., RICHARD
ŠVANDRLÍK Ing, VLADIMÍR KAJLÍK +